

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almenyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

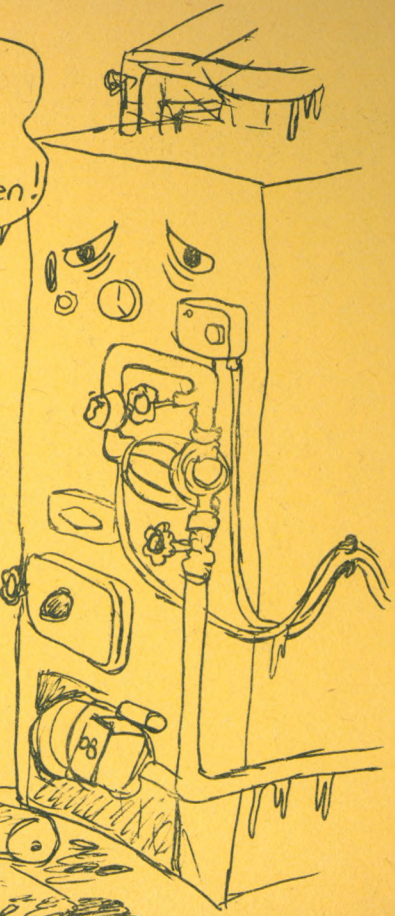

brødeskov
jul 75

Far, hvornår
skal vi danse
om juletræ

Nu går jeg
altså ind og
ringer efter
Bent Sørensen!

BRØDESKOV

JUL '75

Redaktion

Anders Bohn (ansv.h.)
H. K. Ejlskov
Jørgen Sandberg
Karen Werchmeister
Kurt Willumsen

Salg

Benyt talon i Borgeravisen !
Ved forskellige lokale møder
i december.
Butikker i vort område, samt
hos enkelte boghandlere og
kiosker i Hillerød o. a. byer.
Ring: Ejlskov 264687
Sandberg 260153

Pris

Kr. 10
Samtidig sælges restoplaget
af BRØDESKOV JUL 73 og 74
til kr. 5 så længe lager haves.

Kasserer

Knud Werchmeister

Tryk

Tårnby Tryk

Nettooverskud

går til BRØDESKOV BORGERFOR-
ENING.

Udgivelse m.v.

Vi vil gerne udtrykke en tak
for hjælp og bidrag fra med-
lemmer m. fl.
Tak til annoncører for støtten.
En særlig tak til forfattere
af heftets historier og artik-
ler.

Kære læser!

BRØDESKOV JUL har 2 sær-
præg (mindst). Dels at
det udgår fra et ret lil-
le og tyndtbefolket områ-
de omkring BRØDESKOV.
Dels at det i hovedsagen
er fremstillet af amatø-
rer. Det gælder de fle-
ste forfattere, fotos, en
del af tegningerne, udvæl-
gelsen og opsætningen.

Det amatørermæssige islæt
er ikke blot økonomisk
begrundet, men er også
et direkte ønske for så-
vel juleheftegruppen, som
det er det i Brødskov
Borgerforenings mange an-
dre udvalg og grupper.

I år anvendes overskuddet
ved salg af juleheftet
som generel støtte til
Brødskov Borgerforening
uden særlige klausuler.

Det er vort håb, at BRØ-
DESKOV JUL 75 vil glæde
unge og gamle, og at det
vil blive læst af en end-
nu større kreds end i
1973 og 74 - også uden-
for Brødskovområdet.

Glædelig jul
Redaktionen

b
b

Skovnisser

Det var en aften op under jul. Stormen for hen over skoven, regn og hagl piskede ned mellem træerne, der stod ganske nøgne med våde, mørke grene, der bøje-
de sig for blæsten. De visne blade fra efterårets løvfald hvirvlede hen over skovbunden og søgte læ bag nedfaldne grene og stammer eller hang fast i små buske og træer.

Stormen var som et kæmpemæssigt brøl. Gamle grene og træer knæk-
kede og styrtede knasende og bragende til jorden.

Skovens dyr var bange. Rådyrene havde gemt sig inde i de små graner, der var så tætte, at regnen ikke kunne nå helt ned til jorden, hvor dyrene krøb sammen for at holde varmen og for at være trygge i hinandens nærhed.

Haren havde gemt sig i en stor dyngede blade, som vinden havde ført sammen bag et gammelt skovdige. - Her lå den lunt og godt.

Fasanerne sad og gyngede oppe i granerne helt ind til stammen, men de kunne ikke sove, selvom

de havde lukket øjnene. Hvis én endelig faldt i søvn, måtte de andre straks vække den, for ellers faldt den ned, når stormen rigtig hev og sled i træerne. Når fasanerne sad så højt til vejrs, var det fordi de var bange for ræven, men det var der nu ingen grund til den nat, for ræven lå nemlig og sov trygt og

godt nede i sin hule dybt under jorden i en stor dyngte tørt og varmt høl. Godt nok var den sulten, for den havde ikke fået mad, siden stormen begyndte, og dens mave knurrede da også slemt engang imellem. Ganske vist havde den først på aftenen haft snuden oven for hulen for at se, hvordan vejret artede sig, men den skyndte sig straks ned igen.

Skovnissen - se en sådan er der i enhver ordentlig skov - boede med hele sin familie i en stor gravhøj præcis midt i skoven. Stormen ruskede forskrækkeligt i de gamle ege, der stod omkring højen.

Inde i højen stod skovnisseemor henne ved ildstedet, travlt optaget med at lave en god varm nøddesuppe og bage en kage af anemonerødder. Hun var meget urolig, for skovnissefar var ude i det skrækkelige uvejr for at se, om alle dyrene var i sikkerhed. For det hørte nu med til hans arbejde.

Midt på gulvet sad fire nissebørn og legede med grankogler og agern, som de nu fandt var det bedste legetøj.

"Hvor bliver nissefar dog af i det forfærdelige vejr", klagede nisseemor, alt imedens hun rørte rundt i suppen samtidig med, at hun uroligt lyttede til de gamle egetræers rødder, der klagede sig af anstrengelse.

Pludselig faldt et af de store gamle egetræer omkuld med et sådant brag, at jorden skælvede, og nissebørnene fløj forskræmte hen til deres mor. En lille skovmus, som havde sovet nok så trygt inde i den mørkeste krog, blev så forskrækket, at den fór hen og gemte sig i en af nissefars tøfler, der var sat til varme ved ildstedet. I det samme

lød der en banken på den store sten ved indgangen, og ind trådte nissefar. - Men hvor så han dog ud ! Han var næsten ikke til at kende. I hans store skæg hang der både blade og småkviste, hans lange, røde hue og hans røde kjortel var drivende våde, og hans støvler var aldeles fyldt med vand. "Jamen dog - men dog lille far", sagde nissemor og hjalp ham af støvlerne, huen og det våde tøj. Så hentede hun dejligt tørt tøj til ham, som hun havde lagt til varme ved ildstedet, og hjalp ham det på. "Her er dine tøfler far", sagde det mindste af nissebørnene. "De er dejlig varme". Skovmusen, der jo i sin forskrækkelse havde

gemt sig i en af tøflerne, stak forvirret hovedet frem, og det lille nissebarn havde nær tabt tøflen ned i nøddesuppen af bare befippelse.

Nissefar lo i skægget, tog skovmusen op ved nakkeskindet - for sådan skal man nu bære en mus. "Pil hen i din rede, din lille gavtyv. Stormen er snart forbi, og du kan sove trygt resten af natten", sagde nissefar. "Holder stormen op nu far", råbte børnene i kor. Ganske vist betød det ikke så meget længere, om det stormede eller ej, for nu, hvor nissefar var hjemme, var alt så usigeligt trygt og godt. "Ja børn", sagde nissefar. "Stormen løjer af, det bliver nok frost og sne sidst på natten. I morgen har vi jo den store dag". - "Er det jul i morgen", spurgte nissebørnene forundret. "I husker da, at det er i morgen, børnene fra skolen kommer og henter deres juletræ". - "Juletræ - børnene", gentog nissebørnene for sig selv.

Og så huskede de det hele. Sange-
ne, de mange glade børn og deres
forventning.

rådyrene gik og gnavede af de
friske vinterknopper i egens
top.

Nu spiste hele nissefamilien
den dejlige varme suppe og den
gode anemonekage, og så gik man
til ro efter en lang, urolig af-
ten.

"Godmorgen, godmorgen", jublede
nissebørnene. "Børnene fra skolen
kommer i dag, det er juletræs-
dag". Skovnissefar og skovnissemor stod
og så på dem. De smilede til hin-
anden af glæde, og fordi de min-
dedes deres egen barndom.

Den næste morgen var de lige ved
at sove over sig, for alting var
så stille. Da de kom uden for
gravhøjen, faldt den hvideste
sne ned mellem grenene i store,
bløde fnug. På den gamle eg, som
var faldet for stormen aftenen i
forvejen, lå der allerede et tykt
tæppe af den dejligste sne, og

Rådyrene gnaskede færdige, gik
så roligt i skjul ind under sne-
taget, der lå hen over de små
graner, - for børn var nu ikke,
hvad de satte mest pris på. "Glæ-
delig jul", råbte nissebørnene
til rådyrene og løb så ind i grav-
højen.

Jens S. Jensen

Nr. Herlev Kirke

Ved begyndelsen af det nye kirkeår op til julen 1975 åbner Nørre Herlev Kirke påny sine døre for sognefolket efter længe at have stået som en arbejdsplads for håndværkere og konservatorer.

Hvad venter så menigheden sig af den nyrestaurerede kirke ?

Nogle håber vel, at forandringerne ikke er større, end det er rummet og inventaret, som de kendte det, der lever videre i velstandsatskik, andre er måske spændt på, om der er foretaget radikale ændringer, som på en markant måde kan fortælle om den tid, vi nu lever i.

De sidste bliver skuffede, for vi har set det som vor opgave at bevare kirkens karakter men gennem en nænsom behandling af det bevarede at få tingene til at fremstå så smukt som muligt og fungere så godt som muligt.

Men selv om man forholder sig tjenende overfor det bestående, lister der sig nok alligevel lidt ind også af vor tids opfattelse.

Det må i øvrigt blankt erkendes, at Nørre Herlev Kirke bærer præg af adskillige gange at være væsentligt ændret, når der har været behov derfor.

Bygningens ældste del er skibets østende, som indeholder resterne af den romanske kirkes langhus. Murværket er rå marksten, kun hjørnerne har tildannede kvadre. Til dør- og vinduesomramninger benyttedes blødere stenarter. De få bevarede dørrester minder om den engelsk-virkende norddør i Asminderød Kirke, som tyder på betragtelig ælde og fører os tilbage til 1100-tallet.

Rummet havde den gang fladt træloft - ikke synlige bjælker. Omkring 1200 har pladsmangel bevirket, at skibet er forlænget et godt stykke mod vest. Det nye bygningsafsnit opførtes i tegl, som nu var det foretrukne bygningsmateriale i form af de store munkesten. Kirkens gamle nord- og syddør tilmuredes, og nye indrettedes i forlængelsen, som tillige fik en fint profileret portal mod vest. I sidevæggene var der 2 gange 2 rundbuede vinduer.

Det flade bræddeloft blev fortsat i tilbygningen.

Antagelig en gang i 1200-tallet har man ønsket at pryde kirken med et tårn. Dette opførtes oven på vestforlængelsens mure, men for at støtte tårnet mod øst indbyggedes en pille i rummets midte, hvorfra runde buer slår bro over til syd- og nordvæggen. Også det - dengang - nye tårn havde fladt loft

I 1400-tallets første halvdel overhvælvedes kirken, skibet med 3 krydshvælv, tårnet med 2, hvilket bevirkede, at vestdøren tilmuredes.

I århundredets sidste halvdel udsmykkedes hvælv og vægge med livfulde kalkmalerier, hvis forlæg må søges i de tyske "Fattigmandsbibler", den tids tegneserier med religiøst indhold til lægfolkets opbyggelse. Malerierne er udført af "Isefjordsværkstedet", som i øvrigt har prydet et stort antal sjællandske kirker.

Ud over murfladerne er der et tæt spind af skildringer fra Kristi liv og beretninger om helige mænd. Hvor der ikke er figurer, fyldes op til overmål med stregstjerner og ranker - man havde "horror vacui" - nærede frygt for det tomme rum.

De mange fejl på skriftbåndene tyder på, at stavekunst og latin ikke var malerens stærke side. Efter i flere århundreder at have været skjult bag hvidekalken blev malerierne fremdraget 1922 og restaureret gennem de følgende år. Mens hvælvenes udsmykning var velbevaret, når bortses fra de steder, der havde været

ført skorstensrør igennem, var det kun lidet, der havde overlevet på ydervæggene, som på grund af fugtvandringer udefra kun er dårligt egnet til udsmykning. Kun på pillen til tårnet, hvor fugtproblemerne ikke eksisterer, står en prægtig Kristoforus-fremstilling smukt overlevet.

Vil man forestille sig rummets oprindelige virkning, må man altså tage sit udgangspunkt i dette billede og i tankerne befolke væggene med tilsvarende skildringer.

Kalkmalerierne, som siden 1920-erne var stærkt tilsodede, er nu blevet rensat og genrestaureret.

I sen Middelalder tilføjedes et våbenhus i syd, og under denne sidste restaurering fandtes her på østvæggen og østre del af sydvæggen kalkmalerier bl. a. med fremstillinger af den korsfæstede. Billederne står farvefint men noget udvisket. De restauredes, fordi de rummer skønhedsværdier, og tillige fordi det i dag er sjældent at se våbenhuse med malet udsmykning. I Middelalderen har det derimod været ret almindeligt.

I 1555 nedlagdes Freerslev Kirke, og sognefolket henvistes til Nørre Herlev, "hvis kirke skulle

hjælpes til bygnings behov". Det gamle kor blev nedrevet, og et nyt langhuskor, der fordoblede kirkerummets areal, opførtes i samme bredde som skibet. Til opførelsen anvendtes i vid udstrækning marksten, som vel er hentet fra den nedrevne Freerslev Kirke. Rummet stod hvidtet og havde fladt loft.

Muren mellem skibet og det gamle kor er antagelig blevet stående, ellers kan man vanskeligt forestille sig en rimelig overgang mellem det hvælvede skib og det fladloftede kor.

I 1616 fik murermesteren på Frederiksborg, Jørgen Friberg i Slangerup betaling for kirken, "han hvælvede og udvidede indeni". Det sidste hentyder antagelig til fjernelsen af den gamle mur mellem skib og kor. Hvælvingerne har ribber med renæssanceprofiler. Der købtes farve til overstrygning af buerne. 1714 omtales kirken som hvidtet men med hvælvbuerne anstrøget med gråt, og det gjaldt hele rummet.

Under restaureringen fandtes overalt spor af den nævnte "anstrygning". Ribberne var afstregt med sort for at imitere fuger, og tanken har vel været at få dem til at illudere som sandstenskonstruktioner.

Som forholdene er nu, falder interiøret i to stærkt markerede dele - den mørke rigt dekorerede vestende og det lyse hvidkalkede korrum.

I det ydre stod kirken indtil slutningen af forrige århundrede overpudset og hvidtet, men murene blev da rensset, så de som ved så mange andre sjællandske kirker fremtræder i blank mur med en

blanding af kamp og tegl, som er "uhistorisk".

Ombygningen af kirken o. 1616 gav anledning til en gennemgribende fornyelse af inventaret. Altertavlen kunne bruges efter opmaling, men Laurids Snedker i Slingerup lavede nye stole, font m.m. Af disse ting er kun fonten bevaret, og den er nu kommet tilbage, efter i 107 år at have været borte fra kirken.

Det fornemste stykke renæssanceinventar er prædikestolen fra 1629 - prægtig som den er, mangler den dog noget af den gamle rigdom. De udskårne figurer i buefellerterne er borte, men det er gammel skade, for bunden i felterne står siden 1700-tallet marmererede.

I 1702 havde den gamle altertavle udtjent, og en ny opsattes udført af Magnus Berg. Han boede på Frederiksborg som Hof-ridsemester, d.v.s. underviste pagen i tegning. Han var nordmand, og storvingerne på altertavlen kan føre tanken hen på den norske achantus-barok. Som maler var Berg mindre betydelig, som elfenbensskærer derimod af europæisk format, hvad hans værker på Rosenborg klart begrundes.

Ålterkrankens kom til i 1739, da "smeden gjorde et jernrækværk om alterfoden med forgyldte knapper". Knapperne forsvandt, da man på et tidspunkt afsluttede rækværket med en håndliste af træ.

1894 fornyedes stoleværket, idet dog enkelte gamle paneler blev bevaret.

Orgelet er bygget 1963 af Troels Krohn, facaden tegnet af arkitekt Holger Jensen.

De nu afsluttede restaureringsarbejder har omfattet indlæggelsen af et moderne luftvarmeanlæg med udnyttelse af gamle gulvkanaler, omlægning af gulve med genanvendelse af gammelt stenmateriale, muligt det som murermester Laurs Erichsen i 1722 rekvirerede fra Karlebo Teglværk. Under arbejdet fremkom en ligsten (grå sandsten) i gulvet under prædikestolsopgangen. Desværre mangler den del af stenen, som angiver, hvem den dækkede over. Resten er velbevaret, og efter opstillingen på vestvæggen i tårnrummet fremhæver sidelyset den præcist udførte indskrift på en smuk måde. Også denne sten fortæller om tilknytningen til kongeslottet - den afdøde sov hen på Frederiksborg.

Murværk blev istandsat og kalkmalerier restaureret. Buen mel-

lem de to korhvælve viste betænkelige svagheder, og omfattende forstærkningsarbejder på hvælvets overside blev påkrævet.

Prædikestolen med dens himmel og opgang samt den gamle døbefont restaureredes af konservator Ejner V. Jensen i Køge. Tidligere havde han i 1958 istandsat altertavlen.

Prædikestolens underdel, der tidligere var kasseagtigt indbygget, samt de forskårne opgangspaneler er bragt i orden og trappen fornyet. Bøjlehoveder til såvel stol som himmel er suppleret. Gavlene ved opgangen er sikkert fra 1894, men figurerne, der går tilbage til 1600-tallet, hidrører antagelig fra en forsvunden herskabsstol.

Knæleskrankens træhåndlist er erstattet af smedejern og nye drejede messingknapper påsat.

Stoleværket fra 1894 er bevaret men ændret, så ryghældning og siddehøjde er mere bekvem. Endvidere er bænkene forsynet med hynder. Kirkens inventar er malet efter anvisning af kunstmaler Ernst Trier, som også har stået for valg af tekstiler.

Gravmonumenterne af sten på kirkens vægge skæmmedes af jernankre, som tillige forårsagede

Konservator Ejner V. Jensen fra Køge har restaureret prædikestolen med himmel og opgang samt den gamle døbefont.

sprængninger. Monumenterne er efter nedtagning, rensning og istandsættelse genopsat med bronzeankre. Arbejdet er udført af billedhugger Vitus Nielsen.

Yderdør fornyedes med udvendig "flammeret" beklædning efter god sjællandsk skik.

Våbenhus har fået en kassebænk langs vestvæggen til opbevaringsformål.

El-installationen og belysningen er gennemgribende fornyet, der er kommet tidssvarende tunghørers anlæg, og klokkeringning såvel som lugeåbning er gjort automatisk.

Rolf Graae - Erling Jessen

Lysestøbning

Til lysestøbning skal man bruge: lysmasse og gamle lysestumper, en kasserolle eller en stor konserverdåse (kaffedåse) til at smelte massen i, blik- eller plasticforme, evt. mælke-pap-flasker, væger og lysfarve. Og så er det praktisk at have nogle gamle aviser til at sprede ud over køkkenbordet, en saks, noget tyndt blomstertråd, tøj-klemmer og nogle pinde.

Sæt kasserollen med lysmassen over ilden og varm den, indtil den smelter. Hvis man varmer massen direkte over ilden, må man ikke gå fra den; ved høje temperaturer kan der ske selvantændelse, og man får et mægtigt bål i køkkenet. Derfor må man blive ved den og slukke, hvis den begynder at ryge. Hvis man skal gå fra den og vil være på den sikre side, kna man smelte massen i en dåse, som står i vandbad. Husk massen må ikke varmes op over 80 grader, ellers sætter den sig fast i formen. Lysmassen kan købes. Bruges gamle lysestumper, kommes disse i et stykke gaze. Når de er smeltet, fiskes gaze-poseden op, og de gamle væger samt sod og aske er siet fra.

Når massen er vandklar, kommes farve i. Man skal ikke bruge almindelige farver, kun fedtopløselige anilinfarver, som kan købes i små 10-grams pakninger. Der skal kun ganske lidt farvepulver i massen - en lille knivspids. Nogle farver er meget stærke. Kom derfor lidt masse op i en teske - man kan altid komme mere farve i, hvis den er for svag.

Brug massen fra de smeltede stumper til at lave tynde lys, de tykke lys vil sode på almindelig lysmasse og skal have en bedre kvalitet. Desuden er det ikke godt at vide, hvilken masse lysestumper indeholder - man kan risikere, at den simpelt hen sidder fast i formene. Man har en lysmasse, der skrumper og slipper formen, så hvis man blander halvt op med den, kan man altid få brugt de gamle lysestumper. De tynde lys skal have væge nr. 2 (vægenummeret svarer altid til lysets diameter i cm), vægen trækkes gennem hullet i bunden af formen ved hjælp af blomstertråden, hvorefter man sætter en spidset tændstik i hullet, som lukker dette og holder vægen

fast, så den kan strammes og centreres foroven med en tøjklamme. Formen sættes i en tom sodavandsflaske, hvor man har et godt hold på den.

De tykke bloklys støbes på samme måde i konserverdåser, som man forsyner med et hul nøjagtig i midten af bunden, hvorigennem vægen trækkes - eller i købte plasticforme med gummibund (man kan lave tykke alterlys selv). Vægen klemmes fast foroven med en træpind, hvori der er savet en rille. Pas på, at vægen er stram og nøjagtigt centreret, ellers brænder lyset skævt.

Når lyset er størknet og koldt, kan det tages ud af formen. Man vil nu opdage, at de tynde lys

har fået et dybt krater foroven - det skal så bare fyldes med ny smeltet masse. For de tykke lys' vedkommende er krympeprocessen sket indvendig i lyset og usynligt, derfor borer man med en lommekniv eller en strikkepind ned til hulrummet omkring vægen og fylder det helt op.

Når alt er koldt, tages lysene ud af formene, skæres rene og er færdige. Vil man have lys med forskelligt farvede ringe, fyldes formen halvt eller en trediedel med én farve, og man lader den størkne. Der kan arbejdes med seks farver ad gangen, hvis man f.eks. bruger 6 folieforme (dem med leverpostej) og sætter dem alle i en bradepande med vand, som varmes op; her kan man så have forskellige farver.

K. Rasmussen

Jul i gamle dage

Hvad vi allermest ønskede os til jul, da jeg var barn, var snevejr - sådan rigtig sne over hele landskabet, et tykt lag, så det kunne blive rigtigt kaneføre. Ak ! vor tids børn, der aldrig får den oplevelse, en rigtig kanefart med prustende heste og klokkeklang - glidende på lydløse meder afsted i et eventyrligt skønt snelandskab. Af og til hændte det vidunderlige; men den sidste vinter, jeg oplevede kanefarter, var i 1951, da jeg boede i Vordingborg, Gåsetårnets stad. På boulevarden kunne jeg fra min lejlighed på tredje sal skue ud over Storstrømmen om dagen, og når det blev aften høre kaneklokkeklang og muntre stemmer fra kanefarende nede på gaden.

Under besættelsen havde vi nogle fantastiske is- og snevintre. Min søn, der var landvæsenselev på Sofienborg ved Hillerød, kom i sin juleferie i 1941 til at sidde indesneet i Tisvildetoget i 16 timer; det kørte fast ved Langholmgaard ved Helsingør. Det var en kold omgang, og sultne var passagererne også. Gennem snedriverne vadede man hen på gården, hvor der

serveredes kaffe og sigtemadder, så de rejsende lavede lidt op og erfarede dansk gæstfrihed i en barsk vinter i en barsk tid.

Min farmor, født 1828 på Møllebjerggaard i Ramløse (nu Sonnes restaurant) fortalte om tildragelser fra sin barndomstid og ungdomstid.

Juletræ havde de ikke på den tid, men de holdt julestuer og legestuer rundt om på gårdene; de kedede sig skam ikke. Et år blev det snestorm mellem helligdagene, sådan rigtig som man kalder det "Himmel og jord stod i eet", og alle de unge var budt ud på en udflyttergård. Der sneede de inde i flere dage, men havde det herligt. Med

mad og drikkevarer var alle gårde velforsynede, særlig til julehøjtidens naturligvis. Der var sul i kælderen, og på skorstenen hang de røggede skinker og spegepølserne. Hjemmebrygget juleøl var der nok af, og så gik dansen og julelegene. Det var særlig "Blindebuk" og "Tampen brænder", man legede. Disse lege holdt sig til - ja vel til radioen

kom og overtog så meget af den gammeldags underholdning.

Der fandtes dengang et udtryk, om vinterstrengheden, som snart er ved at gå i glemmebogen. F.eks. sagde man, når der var noget, man fandt lystigt "Ih, bevares vel - hele den gloendes ende af en istapper". Forresten går det med istapper som med kaneføret - det findes så at sige næppe mere i vor fjernvarmetid. Hvor er istapper ellers smukke. På en solklar frostdag kunne

lyset spille i dem, så de lyste som sæbebobler i alle regnbuens farver. Det sidste uforglemmelige syn af istapper, jeg erindrer, er for godt og vel en snes vintre siden. Det idylliske, gamle - nu nedrevne - hus overfor Brugsen i Skævinge havde store istapper, så lange, at de næsten nåede fra tagskægget og ned til jorden. Hele vejen hang de; havde man blot et foto af det kostelige syn.

Et andet mundheld, der brugtes i flæng hele året, når man mente, nogen havde for meget hastværk, lød "Der er da vel ingen ko på isen". Jeg ved ikke, om en ko kan være kommet ud en vinterdag på en ejendoms mose, og man har været bange for, at den skulle falde gennem isen. Den gang havde man til til at lægge mærke til, hvad der foregik, og til at huske tildragelser lidt ud over det sædvanlige i lange tider frem.

Min farmor blev tidligt enke, og tilbragte mange år hos mine forældre, hvor hun var til sin død i 1929. Hendes tid stod i rokkernes og karternes tid, og hun brugte sin spinderok, så længe hun var til. Binde (strikke) gjorde hun naturligvis også, men husker mest hun spandt. I min barndom måtte man ikke spinde, binde og sy i hele julehøjtiden, der varede fra lille juleaftensdag til dagen efter heligtrekongersdag. Hvis man syede i de dage, fik man buldne fingre, hed det. Hvad der skete, når man spandt, er jeg ikke helt klar over, men ialtfald: karter, rok og garnvinde blev sat til side og brugtes ikke i den tid.

*Min Farmor
10-11-1975*

Farmor fortalte, at en rok kunne "varsle"; det havde hun selv ople-

vet. Hendes faster var enkekone på en gård i Ramløse og havde ikke selv børn. Fra sin barndom og til fasteren døde, var farmor ofte hos hende i lange perioder ad gangen. Den sidste højtide fasteren levede, var hendes spinderok som sædvanlig sat i garnkamset (kamret); men nytårsnat spandt rokken selv, uden den blev rørt af menneskefod. Den varslede fasters død, sagde farmor. De gamle troede i min barndom på den slags, og jeg ved endnu to steder - et ved Helsingør og et nær Arresø - hvor alle mennesker, medens jeg gik i skole, talte om - og troede på - at det "spøgede". Min mor kunne ikke lide, at folk var overtroiske, og ville helst ikke, at mine søskende og jeg fik spøgelseshistorier at høre. Des mere interesseret var ialtfald jeg - tilmed ældst og født på en torsdag. Det hed sig, at "torsdagsbørn kan se spøgelserne". Skotøj måtte ikke børstes i juletiden. Da støvsuger jo ikke fandtes endnu, fejede man med kost af dyrehår og brugte fejespån. Man måtte passe meget på, ikke at fejde over tærskelen fra den ene stue til den anden, for, "så fejede man lykken bort fra hjemmet".

En meget smuk skik var, at man aldrig lod nogen, der i juleperioden kom til huset i et eller andet ærinde gå igen uden at have nydt noget. "Du må rigtignok ikke bære vor jul ud", hed det.

Gæstfriheden var i det hele taget stor i de tider. Hos min mors forældre, der var købmandsfolk i Nellinge, stod det på kaffe og æbleskiver til de faste kunder, jeg havde nær sagt "døgnet rundt". Man lukkede ialtfald ikke før kl. 10-11 om aftenen den sidste tid før jul. På disken stod ølkrus, brændevinsflaske og glas, så kunderne selv kunne skænke. 3 pægle brændevin kostede vistnok syv-otteogtyve øre. Jeg så ingen misbruge drikkelset, så de blev berusede. Min oldemor, der stod og bagte æbleskiverne, sagde, at man skulle væ-

re glad, og lillejuleaften skulle man synge sådan: "Lillejuleaften må jeg synge for din dør, lillejuleaften, så er kagen aldrig tør". Det sang jeg, og så beværtede hun mig med varme æbleskiver og "sød" snaps" (hjemmesyltet jordbær- eller kirsebærsaft) - og det midt i hele juletravlheden. Hvor var det skønt, når hele familien gik om juletræet, i den fagre tid, hvor generationerne levede sammen året rundt, og juletiden var en Højtid.

Dagmy Gallen.

Krydsordsløsning fra BRØDESKOV JUL 74

	1.	2.		3.			4.		5.	
		6. L E	7. Ø	8 V E	9 U D	10 I				
	11 J E N S	12 D E G N	13 U L L A							
14 T U D	15 A G E R	16 I S	17 A T	18						
19 S L E T T E	20 A F S L O G		S							
	21 E R O S	22 B	23 O S E	24 T O P						
25 O G	26 R	27 A O F	28 E V T	29 V E						
	30 R I S E N G R Ø D	31 A R		K						
	32 I R K U T S K	33 R A G O U T								
	34 S S	35 R O	36 37 T A V S E	38 A						
	39 K R O N B O R G	40 T R Æ K								
41 E J	42 O P	43 U T Æ T T E	44 D E							
	45 A F D A N K E T	46 O N K E L								

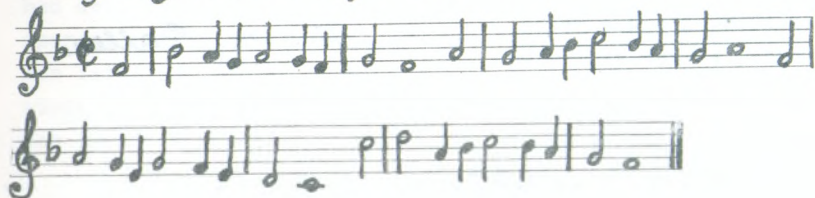
VORE JULESALMER

kommenteret af Hans Jensmark og Kirsten Bøthner.

Til det væld af traditioner, der omgærder vor danske jul, er vel nok de salmer og sange, som hører højtiden til. En væsentlig del af vor kulturelle arv, som vi senest vil kaste vagt på.

De fleste store og små, som med forventningsfyldt hjerte synger med på de kendte melodier og tekster, har vel kun liden eller slet ingen formening om salmernes alder og historie.

Den yndigste rose er funden

Den yndigste rose er funden,
blandt stiveste torne oprunden,
Vor Jesus, den dejligste pode,
blandt syndige mennesker gro'de.

Forhærdede tidselgemytter,
så stive som torne og støtter.
Hvi holder I eder så ranke
i stoltheds fordærvede tanke ?

Alt siden vi tabte den ære
Guds billedes frugter at bære.
Var verden forvildet og øde,
vi alle i synden bortdøde.

Ak ! søger de ydmyge steder,
i støvet for Frelseren græder.
Så får I vor Jesus i tale,
thi roserne vokse i dale.

Da lod Gud en rose opskyde
og sæden omsider frembryde,
at rense og ganske forsøde
vor slægts den fordærvede grøde.

Min Jesus ! du stedse skal være
mit smykke, min rose, min ære.
De giftige lyster, du døder,
og korset så lifligt forsøder.

Al verden nu burde sig fryde,
med salmer mangfoldig udbryde;
men mangel har aldrig fornummen,
at rosen i verden er kommen.

Lad verden mig alting betage,
lad tornene rive og nage,
lad hjertet kun dåne og briste,
min rose jeg aldrig vil miste.

"Nogle Jule-Psalmer / Gud til Ære og Christne-Sjæle / i sær siin elskelige Meenighed til Opmuntring Til den forestaaende Glædelige Julefest Eenfoldig og i hast sammen-skrevne af Hans Adolph Brorson, Tundern 1732." Sådan annoncerede Brorson sin julesalme DEN YNDIGSTE ROSE ER FUNDEN.

Den er indsunget i menigheden gennem de sidste 100 år og er blevet et af de dyreste klenodier blandt vore salmer, vel nok mere afholdt af voksne end af børn. Den poetiske vurdering af salmen er enstemmig: "Måske den æstetisk fineste af alle danske salmer med sit gennemførte billedsprog." Hans Brix taler om "den mystiske duft, der er denne salmes enestående tillokkelse".

Rosenbilleder har Brorson hentet fra bibelen, Højsangen, kapitel 2, men billedet er udformet helt på sin egen måde. Jesus er den ædle podekvist, der skal indpodes på den gamle, forvildede menneskestamme. Brorson er aktivist på den måde, at han altid opfordrer til at vende om til Gud og ydmyge sig ved at lade alle vildskuddene skære bort, så den himmelske podekvist kan få hele kraften. For en frugtavler er dette et let forståeligt billede. En forvildet rosenbusk "renses" ved indpodning af en ædel podekvist, og resultatet bliver de smukkeste roser. Sådan vir-

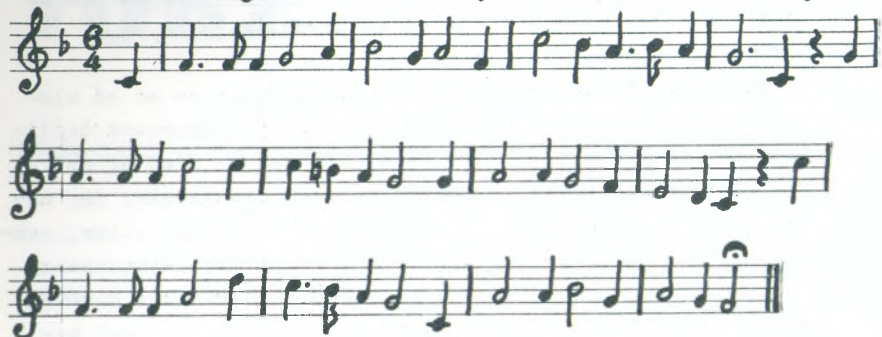
ker Jesus på mennesker. Derfor er julen så glædelig.

Den melodi, som for os er så uløseligt knyttet til Brorsons dejlige tekst, finder vi i en af de første menighedssangbøger, der udkommer i tiden omkring Luther, nemlig i KLUGS salmebog, Wittenberg 1542, men her naturligvis knyttet til en anden tekst. Det skal bemærkes, at en salmebog på den tid ikke blot indeholdt tekster, men også melodier, énstemmigt noteret. I den danske salmebog optræder melodien først hos A. C. Arrebo, som var præst på Frederiksborg slot under Chr. IV 1627.

At Brorson følte sig tiltrukket af denne melodi kan ikke undre. Dens enkle, klare og folkevisesprægede karakter måtte stemme fint overens med Brorsons lige så enkle og inderlige poesi. Melodien blev da også et yndet emne for skiftende tiders komponister. Utallige er de korudsættelser, der er skabt på grundlag af denne melodi.

Velkommen igen, Guds engle små (C.E.F. Weyse)

Velkommen igen, Guds engle små,
fra høje himmelsale,
med dejlige solskinsklæder på,
i jordens skyggedale !
Trods klingrende frost godt år I spå,
for fugl og sæd i dvale .

Vel mødt under sky på kirkesti,
på sne ved midnatstide !
Udbære vor jul ej nænner I,
derpå tør nok vi lide;
O, ganger dog ej vor dør forbi,
os volder ej den kvide.

Vor hytte er lav og så vor dør,
kun armod er herinde,
men gæstet I har en hytte før,
det drages vi til minde;
er kruset af ler og kagen tør,
deri sig engle finde.

Med venlige øjne himmelblå
i vugger og i senge,
vi puslinger har i hver en vrå,
som blomster gro i enge !
O, synger for dem, som lærker slå,
som hørt de har ej længe!

Så drømme de sødt om Bethlehem,
og er det end forblommet,
de drømme dog sandt om barnets hjem,
som lå i krybberummet:
de drømme, de lege jul med dem,
hvis sang, de har fornummet.

Da vågne de mildt i morgengry
og tælle mer ej timer,
da høre vi julesang på ny,
som sig med hjertet rimer.
Da klinger det sødt i højen sky,
når juleklokken kimer.

Da vandre Guds engle op og ned
på salmens tonestige.
Da byder vor Herre selv Guds fred
til dem, den efterhige;
da åbner sig Himlens borgeled,
da kommer ret Guds rige.

O, måtte vi kun den glæde se,
før vore øjne lukkes !
Da skal, som en barnemoders ve,
vor smerte sødt bortvugges.
Vor Fader i Himlen ! lad det ske !
lad julesorgen slukkes !

Over denne julesalme - eller sang, som nogle vil kalde den, fordi, sceneriet ikke er hentet fra bibel eller kirke - er der ved første øjekast en festlig, barnlig glæde. Der males for vort blik et ægte dansk vinterlandskab, som pludselig ved midnatstid bliver befolket med engle, der kommer fra deres solskinsverden til jordens skyggedale. Sangeren byder dem indenfor, og beder dem om ikke at sige nej trods den fattige hytte. For børnenes skyld må de gå med ind og synge for de små, så de kan drømme om den første jul, lige til de vågner meget tidligt julemorgen, når julen begynder - med kirkegangen.

Men i vers 3 og 8, der igen er kommet med i den sidste udgave af salmebogen, forekommer udtryk, som "ødelægger" indtrykket af lutter fred og glæde: Armod og Julesorg. I året 1825, da Grundtvig sluttede sin prædiken julemorgen med at citere salmen, mødte han megen modgang. Tiden var for ham åndelig så tør, at han knap kunne ånde; han havde et heftigt sind, og han var faret ud mod den danske folkekirke, hvorfra Herrens ord var ved at forsvinde. Der var faldet nogle bistre bemærkninger mod en professor Clausen, og det havde indbragt ham hans afsked. Han havde to børn, og han tænkte med gru på den fattige tid, de skulle vokse op i, både materielt og åndeligt.

Et øjensvidne, julemorgen 1825, fortæller: "da Grundtvig kom på prædikestolen, var der som en forklaaret glans over hans åsyn, og med en mild og glad røst fremsagde han til slut sin nye salme".

Det betyder, at englenerne den nat virkelig har fået lov at synge for Grundtvig, så juleglæden og freden ved englernes budskab har fyldt hans hjerte og fortrængt julesorgen og fattigdommen. Sådan en jul ønsker vi for hinanden.

At ikke mindre end to komponister følte sig inspireret af Grundtvigs tekst kan ikke undre. I 1832 skrev A. P. Berggren den vel nok bedst kendte - og hyppigst sungne. Weyse er mester for den anden, som udkom seks år senere.

Berggren nærede en stærk romantisk tilbøjelighed for vor skat af overleveret folkemusikalsk materiale. Denne tilbøjelighed undgik da heller ikke at smitte af på hans egne kompositioner. Melodien er enkel og sangbar, dog med forkærlighed for romantikkens store intervaller.

Weyses melodi er blidt vuggende i 6/4-dels takt, som Weyse er oftest. Den er nok vanskelig at synge for "fuglen, der pipper med sit eget næb", men lover til gengæld den, der vover at stemme i, at kunne vandre "med englenerne op og ned på salmens tonestige".

ponyridning hos Hald

Kunst på Høvelsgård

Fotos udlånt af Claus Ricka
fra Hillerød Ugeavis' arkiv

Millionbyen Brøderød

en science fiction novelle

Kavaj sad uroligt ved acrylugen, det geniale 4-lags vindue, der på een gang isolerede for den kølige brise og gav ham den bedst tænkelige kontakt med naturen. I vinduets 3 mellemrum var anbragt dels naturhæveren med farvejustering, dels stuemiljø-satoren, der afstemte rummets lys, farve, fugt, iltindhold m.v., og dels naturligvis televuefonen, der i sin moderne form dækkede hele det behov, som tidligere telefon, aviser og de gamle 2-dimensionale fjernsyn betjente. Ja, det var endda stærkt fremme, om man skulle lade televuefonen afløse postvæsenet også. Det var teknisk muligt - ja, faktisk en billig løsning, fordi postvæsenets rør-systemer ellers skulle ændres for at undgå de evindelige forstoppelser (en konsekvent konvolutstandardisering var ikke blevet accepteret af udenomsfolket). Kraftige protester fra grafologerne, hvis karakteranalyser var af afgørende betydning for hele arbejdssystemet, havde dog forsinket sagen.

Mens Kavaj til sin ærgrelse noterede sig en knirken i stolen, han sad i, kom Kavaj ind med appetitstimulatoren, "aperitif-fen", som de for sjov med et gammeldags ord kaldte apparatet. Hun var en køn, frodig pige, og Kavaj havde en munter bemærkning på læben, da stolen knirkede igen. Han kunne ikke ta' det, tingene skulle være i orden. "Fortæl mig først, hvilke retter du har, før du giver mig aperitif-fen", snerrede han. Hefdigt trak hun dens stik ud, smækkede køkkenskuffen i og svarede blot: "Ta' selv, hvad du vil ha'". Men Kavaj havde ingen sans for det spændende ved den kønne piges gnistrende øjne. "Jeg er vist ikke rigtig sulten", mumlede han, mens han gik uroligt frem og tilbage. Der var intet, der kunne fange ham blandt televuefonens mange muligheder, hverken blandt storprogrammerne eller de lokale. Heller ikke TvOF's kurser og studiekredse, som man kunne deltage i ved blot at trykke på en knap og droppe en eurotaler, gad han høre på. Tilfældigt trykkede

han på knappen for acrylugens naturhæver og studsedede over en kraftig røg fra Brødeparkens udkant. Hvad var det for en uorden i den ellers så velfriserede park ?

Efter det voldsomme byggeri i firserne og halvfemserne koncentreret omkring København i 4 cendre, var disse blevet garneret med parker. De blev senere udvidet og beplantningen ændret og ordnet, så den netop gjorde sig bedst i naturhæverens skrå fugleperspektiv. Brødeparken blev også kaldt "det ny Versailles" efter sit franske ideal. På den anden side af Brøderød kunne man efter at have løftet blikket over det ny frilandsmuseum "Hammerhuse" - skimte en skovkant. Denne skov stod nu foran sin "tømme-kømme"-kur, som byplanfolkene kaldte det i populære foredrag.

"Det var nu mærkeligt med den røg bag Brødeparken", tænkte Kavaj, men skød snart tanken tilside. Så råbte han til Kavaj: "Jeg tager mig lige en korridor-fart, men jeg bliver i vor egen quadroblok", og væk var han. Han passerede mange af blokudvalgets velfærdsklubber, kikkede ind her og der, men gik rastløst videre. Kun ganske få af menneskerne kendte han igen. De så alle glade og lykkelige ud, afslappe-

de og harmoniske - eller så de i virkeligheden bare ligeglade og tomme ud, tænkte Kavaj. Han droppede tanken og gik uroligt videre.

Til sidst stod han ved hoveddøren, der førte til stationen, hvorfra Intercentertoget afgik hvert tredie minut. En sidedør stod på klem, og Kavaj så, at den førte - gennem miljøsikkerhedsslusen - ud til den bare jord. Her var intet tiltrækkende, kun bolig- og erhvervsblokke, blok efter blok kunne han skimte. Og dog følte han en tiltrækning, som han ikke kunne forklare sig, og han gik ud.

Kavaj gik og gik, på jord, på grus, på beton og igen på jord. Forbi den ene blok efter den anden uden at møde mennesker. Det begyndte at sne, men han ansede det ikke. Der var ingen hygge mellem de neutrale facader, overalt kun brudt af acrylugerne, der kun lod lyset passere ind. Havde han ikke vidst, at der var mennesker bagved, kunne han ikke have anet det. Kavaj var ligeglad, han gik videre. Nu sank skoene i mudder - ah, han var nået til Brødeparken, anlagt til perspektivisk beskuelse og ikke til vildfarendes trasken. Sneen smeltede, når den nåede jorden, og gjorde den blød. Men den lagde sig så kønt på buskene, syntes Kavaj.

Nu så han igen røgsøjlen - nej, der var røg flere steder i den anden ende af parken. Da han kom nærmere, så han en kraftig, rød-håret pige samle nogle planter. Hun var klædt i gråt, ret slidt tøj, der lod hendes lange, røde hår drage Kavajs nysgerrige blik. Da han gik nærmere, rejste hun sig og så ham smilende i øjnene. Hendes karakterfulde ansigt svarede ikke helt til Kavajs skønhedsbegreb, men med sine kraftige kindben, brede, fyldige læber og levende øjne virkede det facinerende på ham. "Du fryser jo", sagde hun. "Følg mig hjem, så vi kan få dig varm og tør igen. Jeg har urter nok nu. Vi skal lave en masse mad til festen i aften. Vil du med?". Kavaj nikkede og fulgte.

De fulgte en grusvej gennem skoven, gik senere gennem et åbent landskab med spredte huse mellem jordlodder, der åbenbart blev dyrket - kunne ligne eurogartnerens radio-agro-bassiner, blot uden glas og med noget større flader. Hun kaldte det marker og landbrug. Her og der var småhusene samlet i klynger, hvor børn legede mellem husene. De var klædt i varmt tøj - noget tungt, syntes Kavaj. Åbenbart boede de hos deres forældre. Helt uden helsepasta, ørekrans med signalenhed eller rygholdningsafretter-

men snavsede og voldsomme og tilsyneladende glade.

Endelig kom de til pigens hus, der lå midt i en husklynge, som de kaldte "Skæve slange". Huset lå ved siden af forsamlingshuset ved en åben plads, hvor der var et leben omkring et bål, på hvilket en del ænder og gæs blev stegt. Fra husene omkring steg mærkelige, kraftige dufte ud. "Ja, der koges mange retter til festen i aften", sagde Ramme, pigens gamle far, til Kavaj, som til sin undren blev klar over, at der i alle småhusene var afsat en stue udelukkende til madfabrikation. Det virkede lidet rationelt på ham, men der var noget forunderligt ved, at mad kunne afgive denne variation af dufte. "Du må vente til i aften", sagde Ramme til den ivrige Kavaj.

Han hed egentlig Ramme Leisen, men nu var det blevet moderne, at navne højst måtte være på 5 bogstaver og kun mundrette, lette ord. Han stod sammen med Sande, Valle og flere gamle gubber. "Vore fædres efternavne var så tunge, så vi kortede dem ned", forklarede Ramme. "Mode er noget pjat", sagde Kavaj spidst, "hvor jeg kommer fra, har vi udrenset dette forførende begreb, der blot hæmmer folks fornuftige tanker". "Vrøvl", vrissede gamle Sande, "mode medfører på kort sigt, at

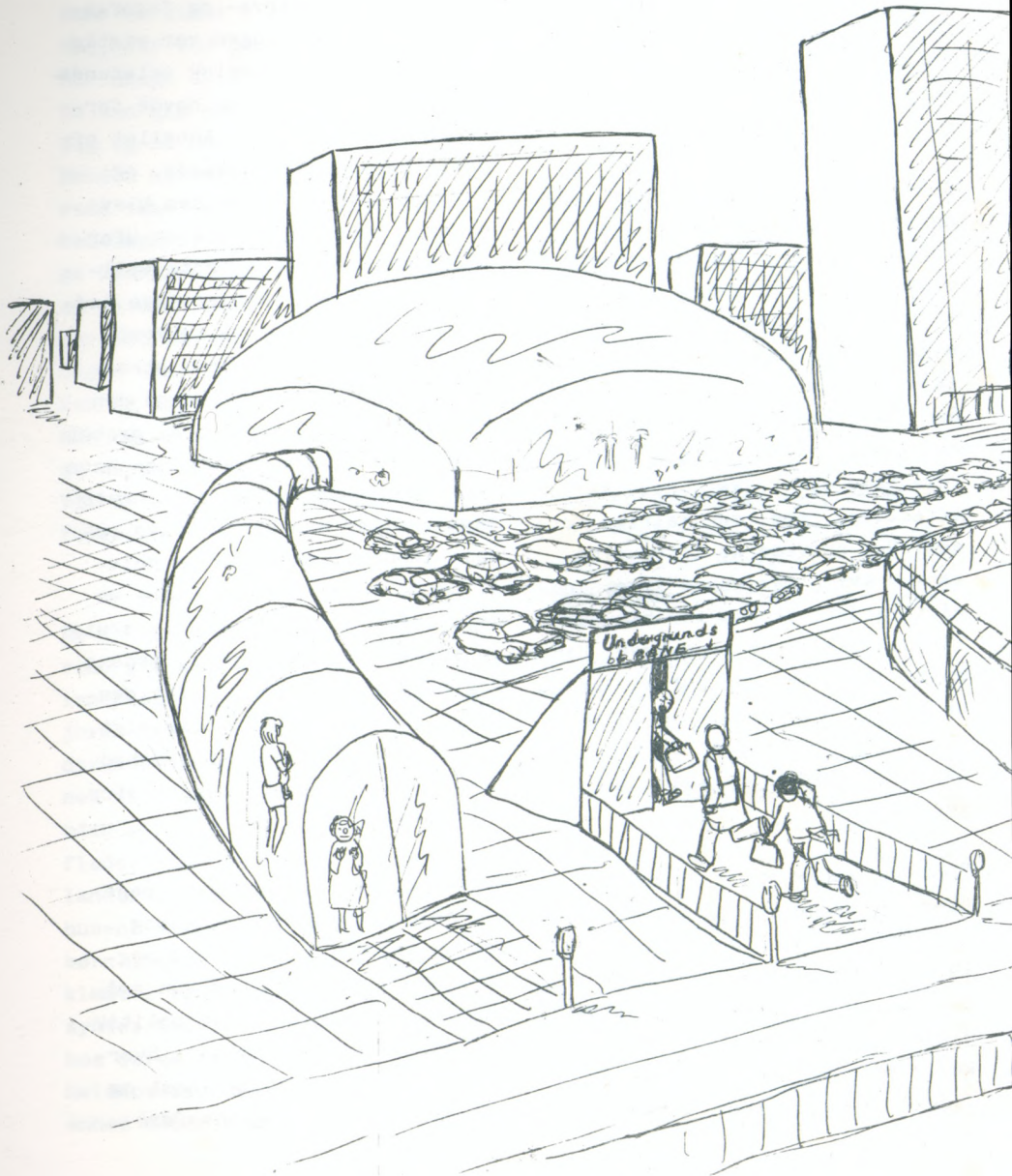
man virkelig gennemarbejder en stil. Og på langt sigt den variation i omgivelserne, som alle mennesker kræver. Se nu bare vores huse og haver. Nye og gamle, blandinger af moder og stilarter. Gode og dårlige blandinger, men vores by er nu hyggelig". Kavaj så helt forbavset ud over dette hidsige lille foredrag.

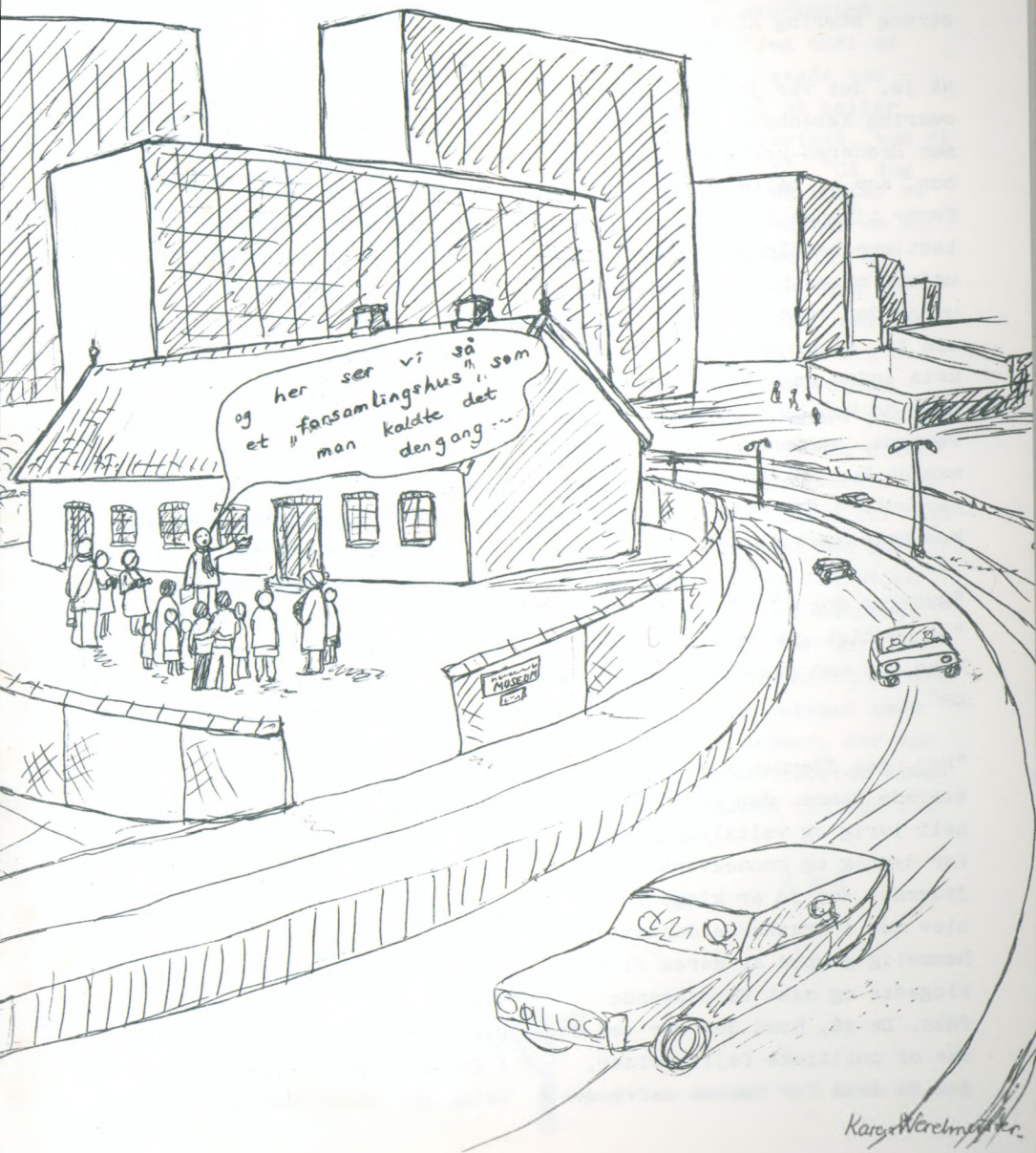
Senere sad Kavaj stille ved bålet og prøvede at samle sine forvirrede tanker. Han var blevet vildt optaget af denne livsform - af overdrevsfolket, som de kaldte sig. Noget forbandet rod, holdt sammen af varme mennesker, tænkte han. Nej, romantisk pladder - sådan kunne jo kun et fåtal leve, ikke hele eurofolket, hele Kavajs effektive, rene, men talrige verden. Han prøvede at blive sine tanker kvit, men kunne ikke, indså tilsidst, at han var misundelig på disse rare mennesker. Han kunne ikke nære sig for at spørge de gamle: "Hvorfor er jeres verden sådan, og hvorfor er min, som den er? Hvordan begyndte det egentlig?".

"Det var mange store spørgsmål", brummede Ramme, og så fortalte han: "For 60 år siden, omkring 1970 begyndte fjenden at få rigtig fat. Nej, lad mig lige give dig baggrunden først, som den virkelig var, og ikke som I lærer i jeres storbyskoler. Demokra-

tiet stod stærkede end nogensinde. Folkeviljen slog igennem overalt, i små lokale råd, udvalg, kommissioner, nævn, foreninger o.s.v. og i større forsamlinger, folketing, erhvervs- og fagorganisationer, men ingen var rigtig tilfredse. En økonomisk velstands-bølge gennem 10-15 år havde forbedret alles vilkår. Antallet af politiske partier voksede, og kompromisserne mellem dem blev mere og mere udviklede og uforståelige, hvilket affødte utilfredshed, flere partier, nye udviklede kompromislove og mere bureaukrati til at administrere disse. Nærdemokrati, som på den tid var en ønskedrøm, blev grebet forkert an. Enten skulle man have ladet det omfatte kun små lokale sager, eller man skulle have opdelt landet i små, næsten selvstyrende enheder. Man valgte en mellemvej, hvor næsten alle skulle spørges i mange sager, medens dog afgørelsen blev truffet centralt. Det var uhensigtsmæssigt, gav vel umiddelbart tilfredshed blandt vælgerne, men senere stor utilfredshed.

Midterpartierne, der havde regeret hele århundredet, fik dog stadig stemmerne og dermed magten, og de valgte - med kun små nuancer imellem sig - en politik for resten af århundredet, hvorved 50% blev offentligt ansat og 50% privat. For at gennemføre

denne komplicerede og vanskelige aktivitetsfordeling, idet samtidig alle de tidligere nævnte små og store demokratiske instanser skulle bevares, blev det nødvendigt at gennemføre en streng styring af al udfoldelse.

Nå ja, det var jo de store centre omkring København, vi kom fra, især Brøderød-kolossen, hvor du bor, som vi talte om. Det hele fører tilbage til tressernes fantastiske befolkningsprognoser, udført matematisk og fantasiløst udfra den kendte fortid, uden hensyn til eller skelen til menneskets indre regulator. Stigningen blev jo kun halv så stor, som man ventede, og senere endnu mindre, men da kun regionsplanlægning var udført for hovedstadsområdet, kom hele væksten der".

"Hvorfor dog?", spurgte Kava, "så hurtigt gik det vel heller ikke, at man ikke kunne sadle om".

"Nej, men fjenden narrede os", svarede Ramme, der nu var blevet helt ivrig og veltalende. "Han var dygtig og konsekvent. Blandt jyderne, som jo er kloge folk, blev der i tresserne dannet en hemmelig gruppe af deres allerklogeste og mest forudseende folk. De så, hvad der var ved at ske af politiske fejltagelser, som de anså for næsten uafvende-

lige. Gruppens navn kendes ikke, men vi overdrevsfolk ved, den eksisterede, og at dens efterkommere stadig mødes for at beskytte, hvad deres forfædre opnåede på vor bekostning.

Jyderne indså, at de levede i en verden, hvor kyniske politikere tilstræbte kortsigtede mål, og de besluttede at udnytte systemet til deres egen langsigtede fordel, d.v.s. sikre, at Jylland også i dette århundrede ville forblive et frit, åbent landskab med et passende, stort set uændret befolkningstal, som det jo også skete.

Da der jo i hele det nittende århundrede var sket en stor vandring af jydsk ungdom til hovedstaden, var det ikke svært at finde veluddannede og indflydelsesrige medarbejdere her. I selve Jylland talte mange lokalpolitikere om egnsudviklingsstøtte og om en jævnere fordeling af mennesker, produktionsmidler og magt i Danmark. Men de kloge i den lille jydsk gruppe vidste, at dette ville komme langsomt af sig selv i det omfang, det overhovedet var ønskeligt.

I København fik jyderne indpas overalt, i folketing, ministerier, amtsråd, hovedstadsråd og i forskellige planlæggende udvalg. Det hemmelige selskabs

hovedtese var den, at var blot en detaljeret regionsplanlægning gennemført, ville det i sig selv være et afgørende argument for dens fysiske gennemførelse. (Det-te skulle gælde for komplicerede anlæg, som netop f. eks. en re-gionsplan, medens den modsatte lov gælder for enklere anlæg, en bro, en havn - her forhindrer po-litisk misundelse den faktiske gennemførelse af en grundigt planlagt sag, der så kun kunne klares ved et kup).

Ja, sådan begyndte det faktisk - i øvrigt især med lav bebyggelse, men som du vel ved fra din barn-dom, blev senere en del revet ned og erstattet med højhuse. Grunde-ne var blevet dyre, og da trafik-korridor og andre fælles facili-teter var særdeles veldimensio-nerede, tillod man lige efter årtusindskiftet efter kraftig po-litisk pres den nuværende meget høje bebyggelsesgrad. Jyderne rasede - altså den brede befolk-ning, medens det hemmelige jyske selskab som sande patrioter blot tav. I dag er jyderne jo lykke-

lige, omend de ikke ved, hvem de bør takke".

Kavaj var målløs. I det samme kom Rammes datter, pigen som han havde truffet i skovkanten - Emile, hed hun. "Jeg skal ud efter mere gran", sagde hun - "Ja, du kender vel så heller ikke de gamle juleskikke, som vi holder i hævd her ?". "Gå dog med hende en tur, så spiser vi allesammen julemaden her om en times tid", sagde Valle. Det gjorde Kavaj. Da han uden for byen greb pigens hånd, smilede hun til ham. Han følte sig nu meget afklaret og beslutsom - han ville radikalt ændre sit liv. Inspireret af Emile, men ellers var hun ikke i hans tanker. Han ville hente Kavaj herud til over-drevet, men ikke nok med det. Når de sammen havde fundet en plads i en af de små samfund, ville han arbejde for hele sam-fundet, gå til modangreb på det hemmelige jyske selskab samt rette op på de skader, der var forvoldt. I denne løftede stem-ning gik de sammen tilbage til julemiddagen.

A B E

En kalv – en vej

af ukendt oprindelse,
udlånt af Torben Topsøe-Jensen.

En kalv gik hjem, som gode kalve bør,
men den gik skævt - som alle kalve gør.

Tohundred år er siden gået hen,
og død er ganske sikkert kalven; men
sit spor den efterlod - og just herom
skal nu berettes, hvad derudaf der kom:

en fremmed hund tilfældigt næste dag
løb henad stien; sidenhen i mag
en hyrde drev sin fåreflok afsted
henover dal og bakke, op og ned;
så fra den dag en vej der banet var,
som gennem skov og over enge bar.

Og mange mænd gik siden denne vej.
De drejede ud og ind, og undlod ej
at bande dette skæve spor,
mens fastere de trådte det i jord.

Og bredere blev stien med hvert år;
så mangan hest i sommerheden går
belæsset tungt tre, fire mil, hvor snart
ad lige vej den halve vej var spart.

Og tiden gik - så finder vi påny
den gamle vej som gade i vor by.
Og da trehundred år forløbet var,
den højden af sin storhed nået har:
en hovedåre i en storbys net,
hvor dag og nat trafikken glider tæt,
og ingen i den tætte skare ved,
de følger kalvens vakkelvorne fjed;
så kæmpemæssigt er eksemplets magt:
bestandig gir vi på vor formand agt.

Ih, hvor skovens gamle guder lo,
da ud det rygtedes til deres bo,
at menneskene stadig gik med flid
den skæve vej, som kalven i sin tid

Brødeskovmarch

med mange
forskellige deltagere.

JULEN 55

Julen 1955 - ja, det er ikke ret længe siden, synes man - eller er det alligevel ?

Når man oplever en jul idag og sammenligner den med julen dengang, gør man sig alligevel sine tanker.

I 1955 var jeg 11 år- altså ikke for gammel til umiddelbart at nyde julen i fulde drag, men alligevel gammel nok til, at indtryk-kene har prentet sig uigenkaldeligt.

Og hvilken forskel !

Min far oppebar en månedsløn på knapt 800 kr. - selv efter datidens forhold en ringe løn, men alligevel lykkedes det for mine forældre at gøre julen festlig og uforglemmelig for os børn.

For min mor begyndte julen ca. 1. december - ifølge hendes hjemmelavede kalender i hvert fald. Det var et brunt skriveskræmte med optegnelser og opskrifter fra de foregående julefester. Når hun tog dette hefte frem, ja, så vidste vi unge, at så var det alvor.

Dengang skulle man igennem den helt store rengøring fra kælder til kvist; man kunne ikke holde jul,

hvis alting ikke var skinnende rent og nypudset.

Vi startede gerne i pulterrummene, og det var altid spændende at genskaffe kassen med juletræs-pynten, som blev taget frem ved samme lejlighed, men ikke måtte røres før ved en nærmere fastsat dato senere, altså igen efter kalenderen. Man kunne næsten få mavekneb af bare spænding.

Efterhånden skred arbejdet så frem efter slagplanen, der duftede rent og nyferniseret over hele huset, og nu begyndte så småt de andre sysler i forbindelser med julen.

Der blev udarbejdet lange indkøbslister med navne på krydderier og andre varer, som i erindringen fremkaldte dufte og fik tænderne til at løbe i vand: mandler, tre slags nødder, korender, nelliker, vanille, potaske (til brunkagerne), svinefedt (til klejnerne), kanel, dadler, figner, cox-orange-æbler (eller juleæbler, som vi altid kaldte de, og som helst skulle være røde), appelsiner, mandariner osv.. Og så var der den ekstra fine kaffe, alle sildene, fars cigarer, kort sagt en helt igennem spændende og inspirerende liste. Hvordan mine forældre fik råd til alt det,

må guderne vide, men det var der altid hver jul !

Man begyndte også så småt at pynte vinduer i vores lille by. Der skulde afholdes konkurrence om det bedst pyntede vindue, og byens borgere stemte så om resultatet ved at aflevere sedler i boxe hos byens handlende. Min far var som regel med til at fremstille flere af udstillingsgenstandene, og det gjorde jo det hele ekstra spændende.

Midt i december begyndte mor forberedelserne til julebagningen: Der skulle bages mindst 8 forskellige slags kager, og vi børn fik selvfølgelig lov til at hjælpe, så snart vi var store nok. Af og til røg der jo nok en hel del ubagt kagedej i vore maver. Jeg mindes tydeligt de klejner, der stod til afkøling før bagning på et stort fad i kælderens. Man kunne forsigtigt pille én ud i kanten - og så flytte de andre lidt, men til sidst kunne de altså bare ikke nå helt rundt ! Og så påstod min mor oven i købet, at hun havde talt dem inden....

Nå, nogle kager blev der da til overs til bagning, for jeg har da oplevet, at vi havde julesmåkager helt hen til påsken.

Ligeledes lavede vi på denne tid marcipanfigurer. Det vil sige,

rigtig marcipan var der ikke råd til, så min mor æltede kogte, kolde kartofler med flormelis og mandeleessens og farvede det med frugtfarve bagefter. Faktisk kunne vi børn slet ikke lide den rigtige marcipan, for den var slet ikke så sød som vores.

Efterhånden var der så kun en halvsnes låger tilbage på julekalenderen, og i radioen spilledes mere og mere julemusik. For hver dag steg spændingen. Hvad mon vi fik i julegave denne gang, og fik man nu også lige bestemt den ting, man allermest ønskede sig ? Hver gang posten kom, sneg vi os til at kigge, om mor gemte pakker bort bagefter.

Hvis man havde sparet lidt penge sammen, skulle man jo også så småt til selv at tænke på at købe julegaver til de andre. Eller at fremstille dem selv, hvis der ikke var penge nok. Det var der som oftest ikke. Men dette år havde jeg da fået skrabet 10 kr. sammen. Jeg var umådelig rig, syntes jeg.

Allerførst skulle min mor have en babytrøje. Hun ventede nemlig min næst yngste bror engang i februar. Sådan en trøje kostede 3,50 kr. dengang.

Et par dage før jul drog min far og vi tre børn så afsted, spændte af forventning. Vi havde kælken

Kv.

med, for det sneede virkelig for alvor den dag, en rigtig, blidt dalende julesne. Denne skumrende eftermiddag var julebelysningen allerede tændt ved 3-tiden, og når man kneb øjnene let i, kunne man forestille sig, at alle lysene var rigtige stjerner. Far trak os ned gennem den lille bys hovedgade til pottemageren, hvor han skulle købe et lerfad til mor. Vi blev alle budt ind i bagbutikken, hvor far fik ild på en cigar, og vi unger fik saftevand julesmåkager - før det var rigtig jul ! Vi trippede af utålmodighed for at komme videre, selv om butikkerne havde længe åbent den dag. Endelig blev de så færdige med at hyggesludre, og vi gik videre til en boghandel, hvor far skulle købe noget. Vi måtte ikke komme med ind, men vi forsøgte i stedet at se, hvad der foregik derinde igennem ruden. Det lykkedes ikke på grund af en boghylde, der stod i vejen, og vi fór tilbage til slæden, da min far uventet kom ud igen.

Så gik turen videre til isenkræmmer, legetøjsforretning, manufakturhandler og til allersidst købmandsgården - en rigtig gammel købmandsbutik, hvor man blev budt på sammenklistrede bolscher fra dåse. Her fik far hevet mors ordreseddel frem, og købmanden lovede at sende varerne ud næste dag.

Godt trætte, lidt forfrosne, men lykkelige og hemmelighedsfulde nåede vi til sidst hjem til aftenmaden, som mor havde parat.

Om aftenen skulle man så forsøge at få pakket gaverne ubemærket ind. Vi havde en kasse, hvor det pæneste papir og brugelige bånd fra tidligere juleaftener opbevarede. Gavekortene fremstillede vi selv. Nu kunne man næsten heller ikke vente længere. Men der var endnu hele 2 dage til.

Disse sidste 2 dage var næsten ikke til at få has på. Nu kom posten virkelig med mystisk udseende pakker og julekort, som absolut ikke måtte læses før på selve dagen.

Der blev også købt juleblade, som blev gemt højt oppe på et skab. Så havde vi noget at få tiden til at gå med, når far pyntede juletræet.

Efterhånden begyndte der at dufte rigtig juletræet over hele huset. Juletræet var blevet købt og stod nu ude i bryggerset og bredte en duft af granskov om sig. Vi syntes også

i år, at det var blevet lidt mindre, men vi glemte jo samtidig, at vi selv var blevet større.

To dage før jul blev julepynten set efter og repareret, og nyt blev der også lavet. Min mor hagede om de gamle ting, som for nogles vedkommende stammede fra hendes barndom, en tradition jeg selv har ladet gå videre.

Lillejuleaften fik vi altid et magtigt bad. Det foregik i en vaskebalje på køkkengulvet, der var dækket godt til med aviser. Så blev der kogt masser af vand i gruekedlen, og vi blev én efter én omhyggeligt skrubbet rene under vilde hyl og latter. Man følte sig endnu renere end ellers den aften, når man gik i seng.

Vi kunne høre far og mor pusle mistænkeligt rundt nedenunder, men vi vovede alligevel ikke at kigge, for der var trods alt ikke noget værre end på forhånd at vide, hvad man fik i julegave.

Næste morgen - selve juleaftensdag - stod vi som regel op, længe før det egentlig behøvedes. Vi kunne simpelthen ikke sove længere. Min efterhånden dødtrætte mor måtte så til sidst ud af fjerene. Morgenmåltidet var det sædvanlige, men i radioen spilledes der rigtig julemusik.

Op ad formiddagen kom så mælkemanden med varer til de mange helligdage. Han fik et glas vin og en cigar (efter sådan en mælkerunde må han da vist have været lidt sløret!) og hans hest fik de rugbrødsrester, som vi uden for juletiden plejede at få øllebrød af. Det var vores job at fodre den.

Posten blev også trakteret, og til sidst bølgede der en duft af cigar-røg inde i huset, en duft vi kun mærkede i julen. Til daglig havde far vist ikke råd til at ryge den slags.

Til frokost juleaftensdag fik vi altid stuvet hvidkål med kanel og sukker og kogt, koldt flæsk til. Mens vi spiste, lyttede vi til radiotransmission fra restaurant Wivex, hvor Teddy Petersen spillede det kendte julepotpourri og "Nissernes vagtparade". Det blev mere og mere jul.

Efter frokosten hentede far gran-kviste ind til pynt. Man tog altid én fra, som han stak ind i kakkellovnen, og som sendte en liflig duft ud i hele huset. Mine yngre søskende blev sat til at pudse æbler, og jeg fik overdraget hvervet med at fremstille juledekorationen til bordet.

Men når dette var overstået, var der stadig længe til aften. Vi fik som regel overtalt min travle mor til at give os bladene, og så gik tiden lidt bedre. Menad klokken 16 blev juleklokken, der var af ægte sølv, hængt op, og vi børn fik lov til på skift at ringe julen ind. Nu fik min mor rigtig travlt i køkkenet. Der var adgang strengt forbudt, ligesom i den "pæne" stue, hvor far pyntede træet, og bordet blev dækket.

Vi hørte gerne julehilsener til Grønland og de søfarende, et program som dengang altid sendtes direkte juleaftensdag. De små faldt så ofte i søvn, og jeg sad og kedede mig eller prøvede at kigge igennem nøglehullet - som far selvfølgelig havde stoppet noget i !

Endelig blev døren åbnet, og vi gik betagede ind til et julebord, som lignede sig selv fra de foregående år - al den kære, gamle pynt lå og stod som den skulle. Kun dugen ændredes lidt hver år.

Vi fik altid hamburgerryg, der var kogt i rødvin, før den kom i ovnen, og dertil grønsager og sukkerbrunede kartofler. Og så fik vi sodavand til ! Det var noget, vi ellers kun fik til fødselsdage og særlige højtider. Som regel blev vi så mættede af første ret, at vi dårligt kunne spise os frem til mandelen i ris á la manden, men ned skulle den, indtil pludselig én af os klarede op i ansigtet. Så var der pludselig ingen, der kunne spise op.

Efter dette overdådige måltid kom så medaljens bagside - opvaskep. Vi øvede os gerne på julesalmer, mens vi fik den fra hånden. For når den var overstået, stod træet altid tændt og ventede på os.

Der var altid mange lys på, og hver gang blev vi lige betagne ved synet. Det er noget jeg forresten stadig gør.

Så blev der sunget af fuld hals, mor sang godt, far brummede med og vi andre forsøgte, så godt vi kunne, at følge med. Alle versene blev sunget, ikke noget med at knibe uden om. Vi sluttede altid med "Højt fra træets grønne top", og så kunne vi heller ikke vente længere.

Gaverne blev hentet frem ! De kunne aldrig være under vort lille træ. Små pakker, store pakker, bløde pakker pakker der raslede. Man følte andægtigt på formen for om muligt at trække spændingen. Papiret og båndet blev forsigtigt taget af. Det skulle bruges igen næste år. Overstadig glæde, afløst af svag skuffelse eller stor overraskelse, alt i én forvirring. Til tider kunne man næste ikke vente til bagefter, men måtte lege med tingen med det samme.

Bagefter, når alle gemmer var tømte, gik mor ud i køkkenet, hvor raslen og knitren af papir forkyndte, at nu var der konfekt og knas.

Og så kom hun ind med de kendte skåle, der bugnede af alt det, vi ellers aldrig fik. Vi åd, så vi var ved at revne. Til sidst faldt de mindste gerne i søvn med hænderne knuget lykkeligt om chokolade

og andet knas. Det blev forsigtigt vristet fra dem og lagt i deres egne kræmmerhuse på træet.

Vi andre forsøgte efter bedste evne at holde os vågne til midnat med spil og gaver. Min mor er nemlig født julenat, så vi skulle altid helst nå at sige til lykke og give hende vore fødselsdagsgaver.

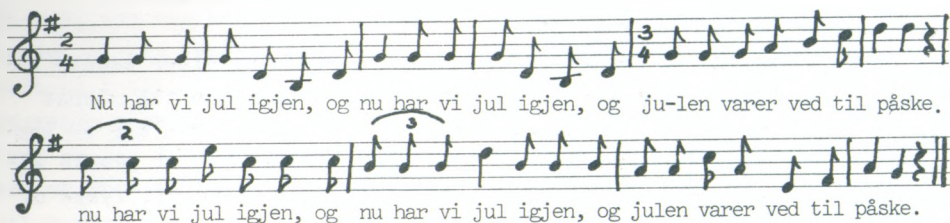
Og så var man også slået helt ud af træthed og lykkelig i bevidstheden om, at det stadig var jul de næste dage, omend glansen langsomt tog af. Men helt sikkert var det, at 1. juledag var der altid besøg af min onkel og tante. De var et par festlige og hyggelige mennesker, som satte pris på en god julefrokost med alt, hvad dertil hører.

Hvordan min mor havde energi til at udføre dette store arbejde, og endda så ud til at nyde det sammen med os andre, begriber jeg stadig ikke. Men min barndoms jul står i alt fald for mig som noget, jeg ville ønske, mine børn også må opleve, selv om skikke og fordringer er ændret betydeligt siden da.

Karen Werchmeister.

Julestuer

Hvor mange kender ikke denne gamle sangleg, men det er vel kun et fåtal, som ved noget om, hvilke historiske og kulturelle perspektiver den rummer. Mennesker anno 1975, som lykkelige smækker låget i på æsken med juletræspynt og ånder op efter juleræset en af de første dage mellem jul og nytår, kan nok få lidt svært ved at tage sangens ord bogstaveligt, men i ældre tider betød den noget reelt.

I en tid, som var fattig på adspredelser, benyttede man enhver lejlighed til at feste og være sammen, og i tiden fra helligdagene til Kyndelmisse den 2. februar holdt især ungdommen løslupne legestuer - de såkaldte julestuer. Disse danner i vort forlystelseslivs historie bindeled mellem de gamle middelalderlige kædedanse og senere tiders par- og turdanse - fejlagtig kaldt folkedanse. Disse danse har imidlertid slet ikke folkelig oprindelse, men er som folkeviserne opstået hos adelen.

I deres form og indhold har de rødder til såvel hedenskab som gamle katolske skikke. Deres direkte forudsætninger finder vi i de katolske vågenatsforlystelser, hvor man bl.a. satte kirkerne på den anden ende med drikken, æden, dansen og venden op og ned på de liturgiske tekster. Her fik gejstligheden en kærkommen lejlighed til at afregere fra den højtidelige mine resten af året.

Ret naturligt beretter julesturnernes historie om gentagne forbud fra såvel øvrighed som gejstlighed. 1543 fortæller en gammel visitatsbog om forbud mod "for-klædning efter gammel djævelsk vis". År 1590 kommer et nyt forbud mod "disse ugudelige julelege". I Christian den IV^s brev til Kirstine Munk formaner han hende: "Om hun ikke dansede, legte jul og gjorde sig lystig med Rhingreverne og andre, medens vi lå for fjenden og blev skudt i armen". 1683 lovfæstes det i Danske Lov: "Al forargelig legen om julen forbydes strengeli-

gen og bør alvorlig afstraffes". Men trods de ihærdige officielle advarsler lykkes det ikke at lægge en dæmper på legegleden hos hverken adel, borger eller bonde. I hvert fald har forlystelsesformen sin store blomstringstid i 1700-tallet. I 1736 beretter en kilde: "Hver aften driver de unge, ja, også de ældre, tiden med kortspil og hærskarer af lege, kaster sig ud i alle mulige narrestreger, stamper i gulvet, først med den ene, så med den anden fod". Ret naturligt måtte julestuerne blive en anstødssten for pietismen. 1730 kommer en "helligdagsforordning" - altså forbud på helligdage, men helt forbudt blev julestuerne dog aldrig. Også litteraterne giver deres mishag til kende. Brorson tordner i sin salme "Bort verdens Juleglæde", og Holberg gør i sin komedie "Julestuen" fra 1724 tykt grin med traditionerne.

Helt op i 1800-tallet lever julestuerne videre som bondetradition, og især i det østlige Danmark er man længst tro mod de gamle lege. Men hvordan formede disse fester sig? Lad os forsøge at rekonstruere en sådan aften.

Allerede et stykke tid før jul samledes karlene på "gildestedet og tingede gilde", d.v.s. troppe de op hos en bonde og anmodede om

at få lov til at låne lokaler. Således hjemsøgte man den ene gård efter den anden, der var som regel en hel måned, der skulle besættes. Den berammede dag efter endt arbejde mødtes alle, karle og piger, og morede sig hele aftenen, og måske natten med, med sanglege, danse-konkurrencer m.m., hvor man udfoldede al sin fantasi og skaberglæde. Herskede der til daglig store sociale skel mellem husbond og tyende, er julestuerne eksempel på, at alle sociale forskelligheder med et slag var bortelimineret.

Et hedensk levn er omtalte skik med at iklæde sig dyreskikkelse (jægeren iklædte sig dyrets skikkelse for på denne måde at betvinge sit bytte). Nogle af karlene foranstaltede en veritabel procession udklædt som buk med dyrehovede, horn og lang hale. Andre kom formummet som ræv med lådden pels og kravlede på alle fire rundt blandt gæsterne og nappede - vel især det kvindelige køn - i benene. "Storken" har forsynet sig med et hvidt klæde over skulderen, en lang stok som hals, hvorpå han har bundet en drivende våd klud. Således basker han rundt og strinter de tilstedeværende med "frugtbargørende mosevand". Til det øvrige optog sluttede sig hest, bjørn og kvæghors, d.v.s. okse. Som bagtrop ser vi et krybende væsen udstyret med to

lys i munden. Det var vætten eller tomten, nissen, det uvæsen, som ifølge gammel overtro huserede i den nordiske vinter, og som man altså her søger at besværges ved at iklæde sig dens skikkelse. "Vætten" kunne optræde meget aggressiv, hvis han ikke fik tilstrækkelig med "julegaver". Disse julegaver bestod af æbler og nødder, som alle var rigeligt forsynet med.

Endnu et optog kommer vi til at opleve. Øvrigheden, såvel den verdslige som den gejstlige, som man til daglig havde et meget op-
højet forhold til, kommer ved denne lejlighed ned til menigmand. Man gør groft grin med personerne og deres funktioner. Gejstligheden er repræsenteret af bispem og præsten. En halm-

krans var præstekraven, og en hjemmelavet bispehue og stav udgjorde de øvrige attributter. Man "ofrer" selvfølgelig til disse herrer i form af nødder, og giver man ikke tilstrækkeligt, har bispem forsynet sig med en pose fyldt med aske. Et slag af denne stempler den formastelige. Har man intet at ofre, må man foretage "bispevisitats", d.v.s. kysse bispem, som har en lang pind i munden. Præstens opgave er selvfølgelig at vie de tilstedeværende. Vilkårlige par smedes sammen, og denne pagt gjaldt lige til Kyndelmisse. Vielsen foregik ved en vrøvleprædiken, og det var selvfølgelig til stor morskab, når en gammel rynket morlil fik landsbyens Don Juan. Det er i øvrigt et gennemgående træk i julestuerne, at man her flittigt benytter lejligheden til med god samvittighed at slække på de seksuelle normer, man ellers holdt i hævd.

I gejstlighedens kølvand fulgte kongen og dronningen med deres følge udstyret med diverse papkroner. Kongen udskrev skat (nødder m.m.) og var i øvrigt julestuens øverste myndighed. Han kunne således opløse "præstens" ægteskaber, tildele straffe og benåde de dømte.

Julestuerne grundindhold er i øvrigt forskellige former for lege, som har mangeartet indhold. Man efterligner rituel-

vigtige begivenheder i dagliglivet. Pigerne kommer trækkende med ploven, og mændene styrer den. En mand, klædt ud som stud, samt en slagter og en pranger sørger for det praktiske i forbindelse med slagtningen. "At bede til finkens barsel" leges på følgende måde: en pige fremsiger en umulig vrøvleremse. Den skal så gentages korrekt, eller man må give pant. Legene kunne have et meget naivt og troskyldigt indhold, men havde ofte en grovere karakter. Således bagte man ved at anbringe en karl og en pige oven på bordet og ælte dem godt sammen. Til de mere grove løjer hører også mange, som har med afgivelse af pant og påfølgende straffe at gøre, således "dåretønnde". En person anbringes i en tønne og overhældes med vand. "Balderone" var en yndet straf, hvor man blev dunket i ryggen af de tilstedeværende. "Kys" var vel for nogle en mere kærkommen afstraffelse. Fader Holberg udtrykker sig i hvert fald således: "Dersom ikke julelege var her i landet, måtte man forsmægte, thi det er den eneste tid om året, jomfruerne er noget tamme, da kan man endelig få et kys". En leg kaldtes "at gå den polske kirkegang". Karlen går rundt med sin pige, og hvor de henvender sig, modtager de "gaver" i form af kys, klap eller en velrettet lussing. Jule-

stuerne bragte et væld af overraskelser, afhængig af gæsternes hittepåsomhed. Man ynder at gemme ting for hinanden f. eks. "at sy sko". Her sidder deltagerne i en kreds og lader en sko vandre fra hånd til hånd, medens en person anbragt i kredsens midte skal gætte, hos hvem skoen befinder sig. Der gives naturligvis pant i tilfælde af fejlgætning. Ved "siddende blindebuk" sidder alle i en rundkreds, medens den stakels buk skal finde et passende skød at anbringe sig på og gætte, hvem skødet tilhører, dog uden at føle. Hvor mange, der stod for fristelsen, ved jeg ikke, men straffen har nok ikke været blid.

Havde man trang til at udfolde sig legemligt, var der også lejlighed hertil. En gruppe lege appellerede til deltagernes behændighed. Man "nippede strå".

„Munken breder ud sin Kappe saa blaa.“

To rækker anbragte sig på gulvet, hver med et tov i hænderne. Alle rykker så i tovet, medens et strå skal vandre fra mund til mund uden at tabes. Karlene "vendte steg", d.v.s. rullede rundt med hinanden under udfoldelse af akrobatiske færdigheder. De lidt stive af lemmer blev ikke glemt. De kunne hygge sig med diverse lege med nødder og synge med på de utallige sanglege, som vel nok var julestuernes væsentligste bestanddele.

Det hændte, man allierede sig med en lokal spillemænd, men som oftest klarede man sig med "verdens bedste instrument" og sang af karsken bælge. Fælles for alle sanglegene er glæden ved at kunne synge og bevæge sig. Melodierne og teksterne lever stadig i vore børns sanglege, dog oftest i afbleget form, og rensat for deres oprindelige erotiske indhold, men musikalsk eviggyldige

ved deres oprigtige folkelige præg. Hvem har ikke sunget "Munken går i enge", "Der kom en mand fra det røde hav", "En pige gik i enge", "Skære havre", "Bro, bro brille" og mange, mange flere. Og den, der én gang har prøvet "at væve vadmæl", glemmer det sent.

Hvem ville undvære sin julebuk, sin nisse, sine æbler, nødder og julesange? Når vi nu skal fejre jul, mere eller mindre traditionsrigt, er det en fascinerende tanke, at alt, hvad vi siger, tænker og gør i forbindelse med denne vor mest traditionsrige fest, er næret af vor kulturelle arv fra en meget fjern fortid - og forhåbentlig vil bestå langt ind i fremtiden.

Kirsten Bøthner.

SVEND, KNUD OG VALDEMAR

opført af Brødeskov teatergruppe

fotos: Henning Scheller

Tror du, jeg har svedt
mit gamle testamente
ud, Sørensen?

Skjøn Astrid lader
bølgerne rulle

Og hvem vil så ha' Møen ?

Oh! bliv du gamle

Våbengny på Grathe hede

Rask nu til tinge,
lad jubelen klinge!

En anden historie

Familien Pedersen i Brødskovområdet havde fuldtud taget konsekvensen af de ideer, der ligger bag "Det internationale Kvindeår". Hos familien Pedersen var gennemført fuldkommen ligestilling mellem kvinde og mand. Denne ligestilling gav nu også problemer, men alle i familien var enige om, at ligestilling var noget godt og fornuftigt, som måtte forsvares.

Familien bestod af 5 medlemmer, d.v.s. der var 3 børn i alderen 3 til 7 år. På god demokratisk vis blev den praktiske gennemførelse af ligestillingen mellem mor og far besluttet på et familiemøde, hvor alle 5 var til stede.

Da familiemødet var overstået, var der besluttet, at så snart mor havde fået sig et job, skulle far siges sit job op og blive hjemmegående husmor/far. Far var lidt betænkelig ved det store ansvar, der herved blev lagt på hans spinkle skuldre, men han trøstede sig med, at han altid kunne søge vejledning hos sin store kraftige hustru. Far, som var småbørnspædagog, var lidt ked af at skulle droppe sit arbej-

de, men han indså det rimelige i, at hans kone, som oprindeligt var uddannet i restaurationsbranchen, fik lejlighed til igen at opleve det berigende og udviklende ved at have arbejde uden for hjemmet - et arbejde, der blev regnet for noget. Mor havde lidt svært ved at finde et job, men en skønne dag kunne man fejre mors ansættelse som medhjælper i Tjæreborgkoncernens flykøkken hvor der dagligt blev produceret mange tusinde frokostpakker. Mor havde vel nok håbet på en overordnet stilling. Det var der imidlertid ikke tale om, men hun trøstede sig med, at der nok senere ville vise sig mulighed for advancement.

Ændringen medførte en beklagelig nedgang i familiens indkomst, men man var enige om, at dette ikke skulle have lov til at ødelægge noget - man måtte spænde livremmen ind.

Den første tid var lidt besværlig, men al begyndelse er vel svær. Far

havde vældig besvær med at få husholdningspengene til at slå til. Hans evner som kok var også særdeles mangelfulde, men alle trøstede sig med, at når vinteren var ovre, var far sikkert meget dygtig i et køkken, for han deltog nemlig med iver i det kommunale aftenkursus i madlavning for begyndere. De 3 børn var dog ikke helt tilfredse med ordningen. Kammeraterne drillede dem med deres "nye mor", som så vældig sjov ud, når han gik til købmand med kurven over armen og det blomstrede forklæde med de store lommer.

Og så kom julen og med den julesneen !

Juleaftensdag havde mor fridag, hvilket var meget heldigt, idet hun så kunne nå at rense fortovet for sne inden selve juleaften. Endvidere fik hun voldsomt travlt med at sætte juletræet på fod - normalt noget far plejede at gøre, men nu havde de jo byttet.

Far arbejdede i sit køkken, og de 3 børn turde næsten ikke komme derud, for han så mere og mere sur ud. Han havde vanskeligheder med madlavningen. Fra mors forældre langt ude på landet havde familien fået sendt en dejlig gås, og den var far nu i færd med at gøre klar til at komme i ovnen. Han ville gerne have fyldt gâsen med æbler og svesker, som mor plejede, men han kunne simpelthen ikke - selv om han prøvede

at anvende bollesprøjten - få de gode sager ned gennem halsen på gâsen. Han var også bange for at ødelægge eventuelle æg i gâsens mave, hvis han masede for meget med den. Til sidst opgav han og besluttede sig for at lægge æbler og svesker ved siden af gâsen i bradepanden. Derefter gik han i gang med rødkâlen og kartoflerne. Mens han gik og arbejdede, kom han pludselig til at tænke på gamle dage, da han havde sit gode arbejde i børnehaven. Det havde været tradition, at netop juleaftensdag om formiddagen mødtes kollegerne over en stille øl og en sludder, inden de ved frokosttid gik hjem for at hjælpe deres koner med juleforberedelserne. Hvem kom nu og hjalp ham ? Ingen.

Mor var rigtig godt træt efter sne-rydningen og arbejdet med at sætte

juletræet på fod. Hun havde savet sig i den ene finger og slået sig slemt over hånden med hammeren, og uanset hendes anstrengelser stod træet stadig helt skævt på sin fod. Men bede far om hjælp - nej, man var vel "mand i huset". Mor kom iøvrigt, medens hun baksede med juletræet til at tænke på de hyggelige eftermiddage, hun tidligere havde tilbragt sammen med nabokonerne, det kunne ikke nytte - hun havde valgt ligeberettigelsen og så måtte hun tage det sure med det søde.

Det havde tidligere været tradition, at familien gik i kirke juleaften, men det kunne slet ikke nås i år. Far kunne ikke forlade sit køkken, mor var ikke færdig med at pynte juletræet. Man måtte nøjes med julegudstjenesten i radioen.

Endelig kom det store øjeblik, hvor julemiddagen stod på bordet. Først da tog begivenhederne fat. I samme øjeblik far begyndte at skære i gåsen, bredte en mærkelig stank sig i stuen, og da mor opdagede, at far havde stegt gåsen uden forinden at have taget indmaden ud af den, gik hun helt amok. Mor rasede, far forsvarede sig og børnene tudede - jo, der var rigtig julehygge i den lille familie. Det viste sig, at gåsen var uspiselig, hvorfor man måtte nøjes med kartoflerne og rødkålen. Ris á la manden var heller ikke vellykket, men det lykkedes dog at få uddelt mandelgaven.

Da dansen om det skæve juletræ var overstået, og gaverne uddelt - far fik et nyt forklæde og 3 viskestykker og mor fik en sneskraber og et par kraftige arbejdshandsker til brug ved havearbejdet - faldt der lidt ro over gemytterne.

Far og mor sad i sofaen og pludselig som på kommando så de på hinanden og sagde som med een stemme: "Tror du, at vi rigtigt har forstået, hvad der menes med ligeberettigelse?"

Mor var den, der først vovede at svare på spørgsmålet. "Næh, det kan såmænd godt være, at det kan praktiseres på en anden måde - skal vi tage det til debat i familierådet med det samme?" Som sagt så gjort og i løbet af kort tid var man enige om, at prøve en anden form at gennemføre ligeberettigelsen på - en form som sikrede, at mor igen kunne få nogle hyggelige eftermiddage sammen med nabokonerne samt sørge for, at far igen kunne gense sin længe savnede børnehavn.

Familien fandt ud af, at ligeberettigelsen ikke har noget at gøre med en erhvervsmæssig placering af den enkelte, men snarere handler om, at vise respekt for hinanden i arbejdet, meninger, følelser og ønsker.

Det blev trods alt en dejlig jul. Hvem tror I laver julemiddagen næste år?

Fl. B. Hansen.

Fra "Arv og Gæld"

Nedenstående uddrag er fra Henrik Pontoppidans (1857-1943) erindringsbog: "Arv og gæld".

Henrik Pontoppidan er født i Fredericia. Han voksede op i Randers hvor han tog præmiliæreksamen. Derefter bestod han adgangseksamen til Polyteknisk Læreanstalt. Han klarede sig godt. Imidlertid besluttede han sig - efter en rejse til Schweiz - at det var forfatter, han skulle være. Han opgav studierne. For dog at kunne

leve indtil "digteriet" kastede noget af sig, tog Henrik Pontoppidan imod sin bror, Morten Pontoppidans tilbud om at blive lærer på hans højskole i FREERSLEV. Her underviste Henrik Pontoppidan karleholdet i vinteren 1879 i regning, fysik og landmåling. Kapitlet fra "Arv og gæld" er Henrik Pontoppidans erindringsbilleder fra årene 1879-80, hvor han opholdt sig i det gamle Nr. Herløv-Freerslev sogn.

Min broders skole lå kun en lille mil fra Hillerød umiddelbart ved landevejen til Slangstrup og Frederikssund. Dens ydre var ikke imponerende. Den havde slet ingen lighed med de borgagtige højskolebygninger, der netop på den tid var begyndt at skyde til vejrs flere steder i landet: Askov, Testrup og hvad nu disse første grundtvigske akademier hed. Elevantallet var ikke større, end at skolen kunne rummes i en almindelig halvgård. Men netop derfor kunne den nok så godt som de store gennemføre den oprindelige tanke med disse

skoler, nemlig at de lige så meget skulle være forbilledlige familiehjem som undervisningsanstalter.

Dagens hovedmåltid blev på landlig vis indtaget ved et fællesbord, hvor der langedes til fadene med træskeer og jerngafler, fire personer om hvert fad. Min svigerinde var en indtagende husmor, der med sit blide og stilfærdige væsen uvilkårligt lagde en dæmper på sine omgivelser og forhindrede et alt for folkeligt frispil. Hun var datter af Vilhelm Marstrand, kunst-

akademiets berømte direktør, havde tidligt mistet sin mor og under opvæksten levet hos faderen i dennes stilfulde embedsbolig på Charlottenborg. At hun nu havde knyttet sit liv til en højskolemand og hans gerning, var ikke noget, der havde vakt forundring. Grundtvig var navnlig efter sin død bleven en profetisk lysende skikkelse også for adskillige kredse i hovedstaden. Min svigerinde havde desuden haft forgængere inden for sin egen nærmeste slægt. To københavnske kusiner sad som præstinder for den kristelige livsanskuelse på andre af landets højskoler, og den ene af dem var endda kendt og skattet som veltalende og ildfuld forkynder af de grundtvigske tanker.

Hele denne for mit vedkommende så fremmedartede verden, hvor enhver skoletime indledes og afsluttedes med sang, ethvert større måltid med fællesbøn,

havde jeg længe svært ved at forlige mig med. Rigtig naturlig blev den mig aldrig. For ikke alt for tydeligt at lade mig mærke dermed holdt jeg mig ret meget for mig selv. Fra det lofts-kammer, der var bleven indrettet til mig i skolebygningens ene gavl, var der en pragtfuld udsigt over egnen, og da jeg havde det meste af dagen til min rådighed, lokkede dette syn mig yderligere bort fra huset, ud på lange vandringer. Det var på landevejene og i omegnens mange skove, jeg havde mit egentlige hjem og min bedste underholdning. Sad der en mand ved vejkannten og huggede skærver, eller mødte jeg

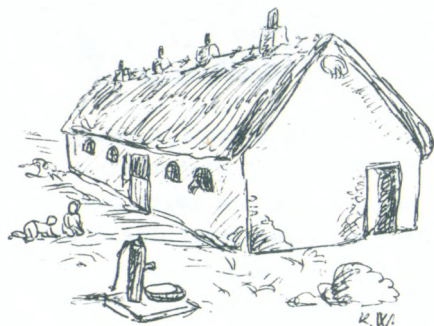

en fattig kone med et knippe skovkvas på ryggen, standsede jeg gerne og gav mig i snak. Det var en vane fra mine drengear. Jeg havde altid haft let ved at tale med den slags mennesker og få dem til at snakke fra leveren.

Den landevej, der gik forbi skolen, var en af de brede amts-chausseer, hvormed man i århundredets begyndelse havde forbundet vore købstæder, men som nu på grund af det stadig udvidede jernbanenet lå ret øde hen, næsten forladt af alt levende. Mil efter mil strakte disse med så store bekostninger anlagte veje sig hen gennem landet, kun en gang imellem oplivede af en slagtervogn eller et vandrende landpostbud med en taske på ryggen. Ingen drømte den gang om, at der ville komme en tid, som endda ikke var langt borte, da motorkøretøjer og cykler skulle vække nyt liv og give dem færdsel tilbage endog til overmål. Det var på de livlige biveje og gennem landsbyerne, jeg derfor foretrak at færdes. Her kunne man nu og da have oplevelser af betydning, og for det meste vendte jeg da også hjem med nye, berigende indtryk både af natur og mennesker. - Indtryk, som jeg bagefter førte til bogs oppe på mit loftskammer tillige med de betragtninger, de havde givet anledning til.

Det var især de fattiges kår, der optog mig og gav mig en del at tænke på. Den ulige fordeling af livets goder var bleven et problem for mig. Op netop på denne egn, hvor der var så mange

jordløse huse beboet af arbejdere, der tjente som daglejere på de store gårde, havde jeg god lejlighed til at komme tingene på nært hold. En milsvej fra skolen, lige ved landevejen, lå således en langstrakt gammel rønne,

som jeg havde studset over den allerførste gang, jeg kom der forbi, på grund af de besynderligt mange skorstenspiber, der sad på stråtaget. Ved at forhøre mig hos folk fik jeg at vide, at huset oprindeligt havde været kostald i en nu nedbrændt gård, og at ejeren, en storproprietær, havde ladet det indrette til bolig for sine arbejdere. En bås eller to pr. familie. Altid, når jeg kom ud for den slags oplevelser, måtte jeg tænke på Christian Winther og hans "Træsnit", disse også af mig i sin tid så beundrede billeder af sjællandsk almueliv. Lutter rosenduftende idyl. Havde Winther da aldrig på sine digtervandringer set og lugtet en elendighed mage til denne ? Jeg min-

dedes et ord af min afdøde ven Schaff, der som den spottefugl, han var, en gang havde sagt om Christian Winther og digtere af hans art, at de på deres egen facon efterkom skriftens påbud om at rive det øje ud, der forargede. De klemte det i hvert fald eftertrykkeligt til for at beskytte sig selv og deres læsere mod alle ubehagelige fornemmelser.

Livet på skolen med dets uforanderlige søndagsstemning og evindelige lovsang faldt mig også mangan gang for brystet ved sammenligning med den virkelighed, der mødte mig rundt omkring. Og jeg huskede udtalelser

af min egen, rettænkende mor, der kunne blive så oprørt over den ligegyldighed, hvormed mange mennesker, endogså folk, der kaldte sig kristne, kunne vise over for de fattiges nød. Jeg havde selv en gang som dreng fået en alvorlig kindhest af hende, fordi jeg talte unænsomt om vor fattige vaskerkone og hendes lappede skørt. Jeg huskede, hvor overrasket jeg var bleven, og at jeg længe ikke kunne tilgive mor denne tugtelse, fordi jeg syntes anledningen til den var så urimelig. Nu, da jeg bedre forstod, hvor velment den havde været, mindedes jeg den næsten med taknemlighed.

FREERSLEV HØJSKOLE lå på landevejen fra Hillerød til Slangerup - for den sags skyld ligger den der endnu !

FREERSLEV HØJSKOLE begyndte i november 1867. Præsten i Hillerød, Chr. Hostrup ("Genboerne" !), opildnet af sin studiekammerat Otto Jacobsen fra Silkeborg, oprettede skolen med økonomisk støtte fra egnens større bønder. Chr. Hostrup - også præst for "herløverne" - havde svært ved at få landboerne til at tage del i kirkelivet og øjnede derfor et hjælpemiddel i den grundtvigske højskolebevægelse. Skolen skulle udbrede oplysning i almindelighed og bane vej for hans præstevirksomhed i sognet.

Elevtilslutningen var ikke særlig stor, og i flere perioder stod højskolen tom. Flere forstandere forsøgte at klare skærene, men først i 1878, da Morten Pontoppidan overtog forstanderjobbet, kom der lidt gang i skolen igen. Bygningen blev istandsat, og sommeren startede med et pigehold på 11 elever.

I 1880 var elevtallet så stort, at rammerne i Freerslev blev sprængt, og Morten Pontoppidan måtte flytte sin skole til Hjørlande, hvor egnens beboere - i modsætning til "herløverne" - deltog i højskolelivet med stor interesse.

Bliv medlem af BRØDESKOV BORGERFORENING

Vær med til at præge UDVIKLINGEN

Vær med til at skabe festligt FÆLLESSKAB

Det gælder også DIN FREMTID her

OFFSET - BOGTRYK - SERIGRAFI

GRAFISK TILRETTELÆGNING - OGSÅ AF DERES TRYKSAGER

INDHENT TILBUD - UDEN FORBINDENDE

Ringstedvej 457 - 4632 Bjæverskov

03 67 12 02

10,-

SPAREKASSENS ØKONOMISERVICE:

Et godt budget kan være mere værd end en lønforhøjelse.

Sparekassens budgetkonto er en genvej til bedre økonomi.

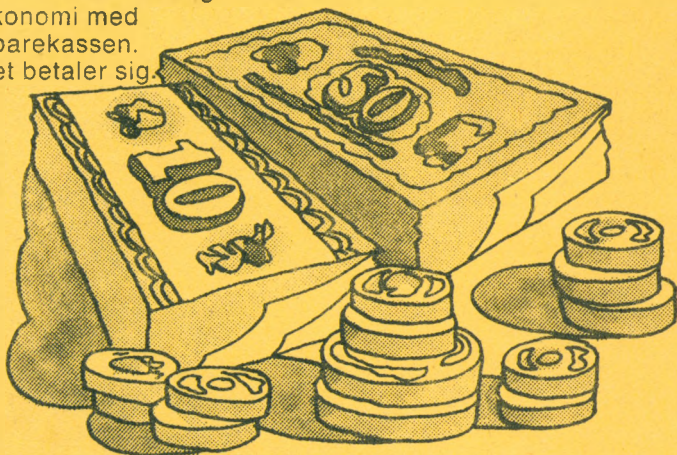
De undgår de »skrappe måneder«, fordi budgetkontoen udjævner udgifterne over hele året.

De er garanteret mod uforudsete udgifter, fordi der sættes penge af i tide, så budgettet ikke vælter i utide.

De kan få mange af Deres faste udgifter betalt helt automatisk uden selv at skulle stå i kø.

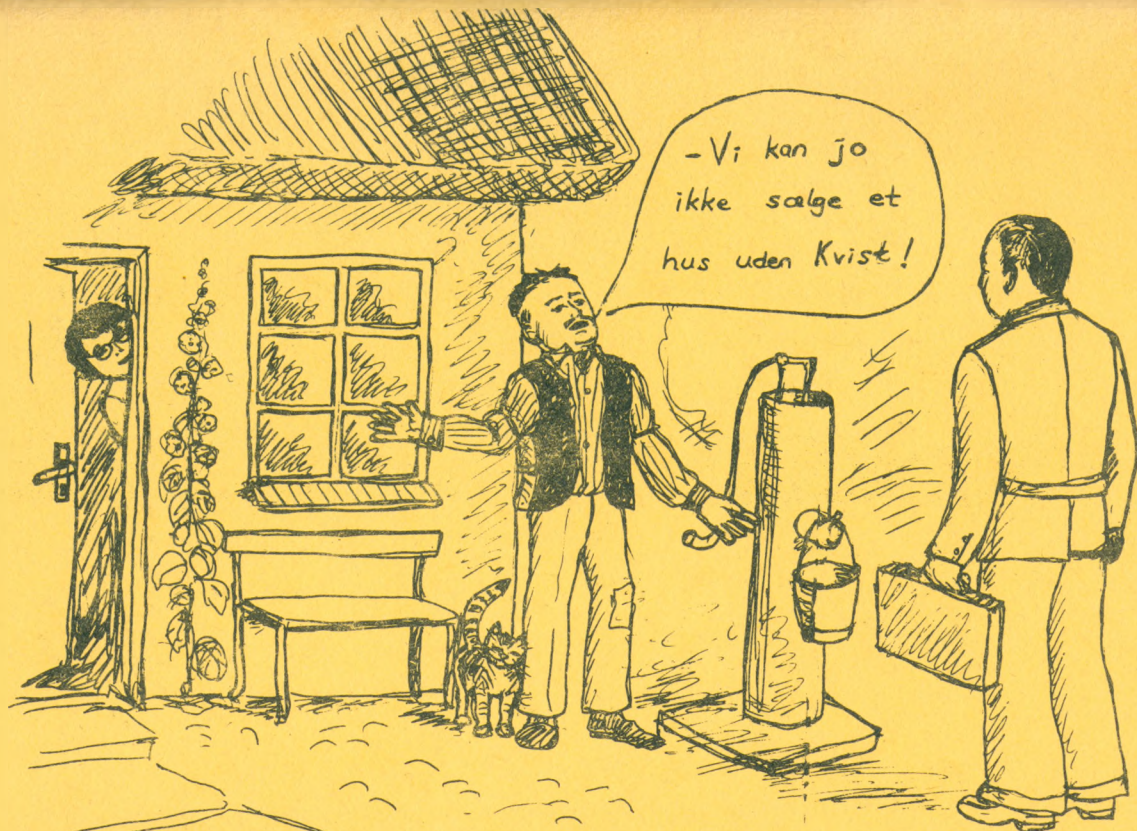
Og De har et godt grundlag den dag, De får brug for at låne til lidt ekstra.

Tal hverdags-
økonomi med
Sparekassen.
Det betaler sig.

SPAREKASSEN

sds

K. Wertheimster. 1975.

Frede Kvist

statsaut. ejendomsmægler MDE

DØNNEGAARDSVEJ 5, NR. HERLEV
3340 BRØDESKOV

03 · 26 51 63